

Sanna Boman | Marita Mattila (toim.)

ÄLYKÄS MAASEUTU

Koulutusorganisaatiot
maaseutua kehittämässä

ÄLYKÄS MAASEUTU- Koulutusorganisaatiot maaseutua kehittämässä

Sanna Boman
Marita Mattila (toim.)

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU
MIKKELI 2014
D: VAPAAMUOTOISIA JULKAISUJA – FREE-FORM PUBLICATIONS 31

Taitto: Tammerprint Oy, Tampere

Paino: Tammerprint Oy, Tampere

Kannen kuva: Shutterstock

ISBN: 978-951-588-435-0 (nid.)

ISBN: 978-951-588-436-7 (PDF)

ISSN: 1458-7629

julkaisut@xamk.fi

Sisältö

Kirjoittajat

Lukijalle

OSA I

ÄLYKÄS MAASEUTU-HANKE

Sanna Boman, Etelä-Savon ammattiopisto &

Marita Mattila, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Maaseudun nykytila ja kehittämishaasteet 10

Älykäs maaseutu-hankkeen tavoitteet ja tulokset 14

ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTO

Lähihoitajakoulutuksessa vastataan uudenlaiseen
osaamistarpeeseen 16

Erämiehen ja -naisen perustaitoja tuleville ammattilaisille 18

Monipuolisia matkailualan osaajia 20

Green care-luontohoiva kokonaisuuden kehittäminen
ammattiopiston koulutustarjontaan 23

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Oppimassa maaseudulla - sosiaalipedagogiikan
toimintamalli 25

Konseptointi ja tuotteistaminen 25

Lasten ja nuorten maaseutuparlamentti 27

Opettajien vesopäivät 28

Farm education 29

Kansainväliset poiminnat maaseudun kehittämiseksi 33

OSA II

ETELÄSAVOLAINEN MAASEUTUOSAAMINEN NYT JA TULEVAISUUDESSA

Työelämän ja yritysten osaamistarpeet Etelä-Savossa - Lähtökohta koulutukseen, osaamisen vahvistamiseen ja osaavan työvoiman tuottamiseen	36
<i>Kirsi Lappalainen, Etelä-Savon ammattiopisto</i>	
Eteläsavolaisella maatilalla opitaan - koulutusta maaseudun yrittäjille	42
<i>Sonja Miettinen, Mikkelin ammattikorkeakoulu</i>	
Yrittäjyyden kipinä maaseudun kehittämisessä	48
<i>Taisto Hirvonen, Etelä-Savon ammattiopisto</i>	
Sähköiset palvelut tasaisesti harvaan asutulla maaseudulla	52
<i>Markku Rossi, Mikkelin ammattikorkeakoulu</i>	
Kehittämistyö koulutusorganisaatioissa jatkuu	60
<i>Sanna Boman, Etelä-Savon ammattiopisto & Marita Mattila, Mikkelin ammattikorkeakoulu</i>	
Lähteet	64

Kirjoittajat

ÄLYKÄS MAASEUTU-HANKE

Sanna Boman, FT, toimii projektipäällikkönä Älykäs maaseutu -hankkeessa Etelä-Savon ammattiopistossa. Aiemmin hän on työskennellyt opettajana luonto- ja ympäristöalalla sekä projekti- ja tutkimustehtävissä Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja Jyväskylän yliopistossa. LinkedInin käyttäjille on nähtävissä henkilöprofiili: www.linkedin.com.

”Maalla mieli virkistyy”

Marita Mattila, MMM, agronomi, toimii projektipäällikkönä Mikkelin ammattikorkeakoulussa ja asiantuntijana Älykäs maaseutu -hankkeessa. Aiemmin hän on työskennellyt projektipäällikkönä Mamkin nuorisolaan liittyvissä hankkeissa. Mattilalla on laaja kokemus maaseudun kehittämisestä järjestöissä ja luottamustehtävissä paikallisesti, maakunnallisesti ja valtakunnallisesti; mm. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän asettamassa Maaseutuasumisen teemaryhmässä. LinkedInin käyttäjille on nähtävissä henkilöprofiili: www.linkedin.com.

”Niin metsä vastaa kuin sinne huutaa”

”VIERASKYNÄT”

Taisto Hirvonen, insinööri (YAMK) työskentelee Etelä-Savon ammattiopistossa kehittämisspäällikkönä, jonka toimenkuvaan liittyvät mm. yrittäjyyskasvatuksen ja laatuosion kehittäminen. Aiemmin Hirvonen on työskennellyt mm. Helkama Bica Oy:ssä laatuosion johtajana, Forssan aikuis-koulutuskeskuksessa koulutusjohtajana ja Hämeen ammattikorkeakoulussa lehtorina ja kehittämisspäällikkönä.

”Osaaminen, yrittäjämäinen toiminta ja korkea laatu ovat avaimia menestykseen.”

Kirsi Lappalainen, restonomi (YAMK), toimii Etelä-Savon ammattiopiston Työelämäpalveluissa projektiasiantuntijana. Aiemmin hän on työskennellyt samassa oppilaitoksessa opetus-, opinto-ohjaus- sekä esimies- ja kehittämistehtävissä.

”Maaseutu on osa suomalaista hyvinvointia”

Sonja Miettinen, YTM, toimii projektipäällikkönä Mikkelin ammattikorkeakoulussa Eteläsavolaisella maatilalla opitaan -hankkeessa ja Sustainable rural development through entrepreneurship education -hankkeessa. Aiemmin hän on työskennellyt elinkeinojen kehittämisen ja kansainvälisten asioiden parissa. LinkedInin käyttäjille on nähtävissä henkilöprofiili: www.linkedin.com.

”Tietä käyden tien on vanki. Vapaa on vain umpihanki.” (Aaro Hellaakoski)

Markku Rossi, DI, toimii Mikkelin ammattikorkeakoulun sähkö- ja informaatiotekniikan laitoksen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioasiantuntijana. Aiemmin hän on työskennellyt osastoinföörinä Puolustusvoimissa ja järjestelmäsuunnittelijana Hewlett-Packardilla Teksasissa. LinkedInin käyttäjille on nähtävissä henkilöprofiili: www.linkedin.com.

”Nautin kesähuvilastani Lounais-Puumalassa noin 40 viikonloppuna vuodessa.”

Lukijalle

Maaseudulla tarvitaan moniosaajuutta, sillä ihmiset saavat usein elantonsa monista eri lähteistä. Tämä olisi syytä ottaa huomioon jo ammatillisessa koulutuksessa. EAKR-rahoitteisen Älykäs maaseutu -hankkeen tavoitteena oli kehittää Etelä-Savon ammattiopiston ja Mikkelin ammattikorkeakoulun koulutusta vastaamaan paremmin maaseudun uusiutuviin osaamistarpeisiin. Hankkeessa valmisteltiin Etelä-Savon ammattiopistolle ja Mikkelin ammattikorkeakoululle koulutussisältöjä, joita voidaan tarjota sekä perustutkintoja suorittaville että lisä- ja täydennyskoulutuksena. Hanke toteutui ajalla 1.9.2013–30.9.2014. Hanketta hallinnoi Etelä-Savon ammattiopisto ja osatoteuttajana toimi Mikkelin ammattikorkeakoulu. Hanketta rahoittaa Euroopan aluekehitysrahasto ja rahoituksen on myöntänyt Etelä-Savon maakuntaliitto.

Julkaisun ensimmäisessä osassa esitellään Älykäs maaseutu-hankkeen taustaa ja hankkeessa suunniteltuja koulutussisältöjä. Toiseen osaan on koottu Etelä-Savon ammattiopiston ja Mikkelin ammattikorkeakoulun asiantuntijoiden näkemyksiä ja esimerkkejä siitä, kuinka maaseutua voidaan kehittää koulutusorganisaatioiden toiminnan avulla.

Projektiasiantuntija Kirsi Lappalainen tarkastelee artikkelissaan työelämän osaamiskartoitusten toimintamallia Etelä-Savon ammattiopistossa. Lisäksi hän esittelee Kilpailukykyä eteläsavolaiseen maaseutuyrittämiseen KILPURI -hankkeen toimintaa ja tuloksia. Mikkelin ammattikorkeakoulussa projektipäällikkönä toimiva Sonja Miettinen käsittelee artikkelissaan sitä, miten maaseutua ja maataloja voidaan hyödyntää oppimisympäristönä sekä Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla -hankkeessa luotua toimintamallia koulujen ja maatalojen yhteistyöstä. Taisto Hirvonen toimii kehittämisspäällikkönä Etelä-Savon ammattiopistossa ja on työssään perehtynyt erityisesti yrittäjyyden kysymyksiin. Artikkelissaan hän kuvailee, miten innostus yrittäjyyteen voi syntyä jo ammatillisten opintojen aikana ja miten yrittäjyyttä voidaan tukea ja harjoitella ammatillisten opintojen aikana. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatioasiantuntija Markku Rossi Mikkelin ammattikorkeakoulusta esittelee artikkelissaan sitä, millaisia uusia mahdollisuuksia sähköiset palvelut antavat maaseudulle mm. työllistymisen, asumisviihtyvyyden ja matkailun näkökulmasta. Julkaisun lopuksi projektipäällikkö Sanna Boman ja projektiasiantuntija Marita Mattila pohtivat tulevaisuuden haasteita ja mahdollisuuksia maaseudun kehittämisessä.

Eteläsavolainen luonto ja maalaismaisema ovat toimineet innoittajina Eino Leinon *Nocturne*- runoon, joka on useina vuosina valittu suomalaisten

suosituimmaksi runoksi. Monien mielestä runoon tiivistyy suomalaisten mielikuvia ja unelmia kesäisestä maaseudusta. *Nocturnen* myötä haluamme lämpimästi kiittää kaikkia hankkeeseen osallistuneita henkilöitä ja tämän julkaisun kirjoittajia. Innoittakoon Etelä-Savon kaunis luonto ja maaseutu edelleen uusiin inspiraatioihin ja kehittämistyöhön.

*”Ruislinnun laulu korvissani,
tähtäpäiden päällä täysikuu;
kesäyön on onni omanani,
kaskisavuun laaksot verbouu.
En ma iloitse, en sure, huokaa;
mutta metsän tummuus mulle tuokaa,
puunto pilven, johon päivä hukkuu,
siinto vaaran tuulisen, mi nukkuu,
tuoksut vanamon ja varjot veen;
niistä sydämeni laulun teen.”*

Eino Leino, Kangasniemellä 1903

Mikkelissä elokuussa 2014
Sanna Boman ja Marita Mattila

Osa I

ÄLYKÄS MAASEUTU-HANKE

Sanna Boman ja Marita Mattila

Maaseudun nykytila ja kehittämishaasteet

Älykäs maaseutu hankkeen taustalla on ymmärrys siitä, että Suomen maaseutu on monimuotoinen ja mosaiikkimainen. Maaseutu voidaan jakaa erityyppisiin alueisiin: ydinmaaseutu, harvaan asuttu maaseutu, kaupunkien läheinen maaseutu ja maaseutukeskukset (Helminen 2013). Näiden alueiden kehitys on ollut moninaista 2000-luvulla. Harvaan asuttu maaseutu on menettänyt väestöä dramaattisesti, mutta myös ydinmaaseudun väestömäärä on voimakkaasti vähentynyt. Maaseudun paikalliskeskusten väestömäärä on kutakuinkin säilynyt ainoastaan hienoisesti vähentyen. Sen sijaan kaupunkien läheisellä maaseudulla väestö on kasvanut koko 2000-luvun. Kaupunkien yhdyskuntarakenne on siis hajautunut ja maaseutualueiden tiivistynyt. (Ponnikas 2014.)

Suomalaisten mielissä maaseutu on dynaamista aluetta, jossa on mahdollisuus kehittää uudenlaisia palveluja ja elinkeinoja sekä yhdistää siihen luonnon rauhasta nauttiminen ja muita hyvän psyykkisen ja fyysisen elämän elementtejä. Maaseutubarometrin yhteenvedossa todetaan, että suomalaisilla on yllättävän myönteinen kuva maaseudusta ja sen mahdollisuuksista (kuva 1). Suomalaisen mielissä maaseutu ei ole tyhjenevä ja kurjistuva historian jäännös, vaan pikemminkin hyvän elämän ja monenlaisten mahdollisuuksien lähde (Aho 2014).

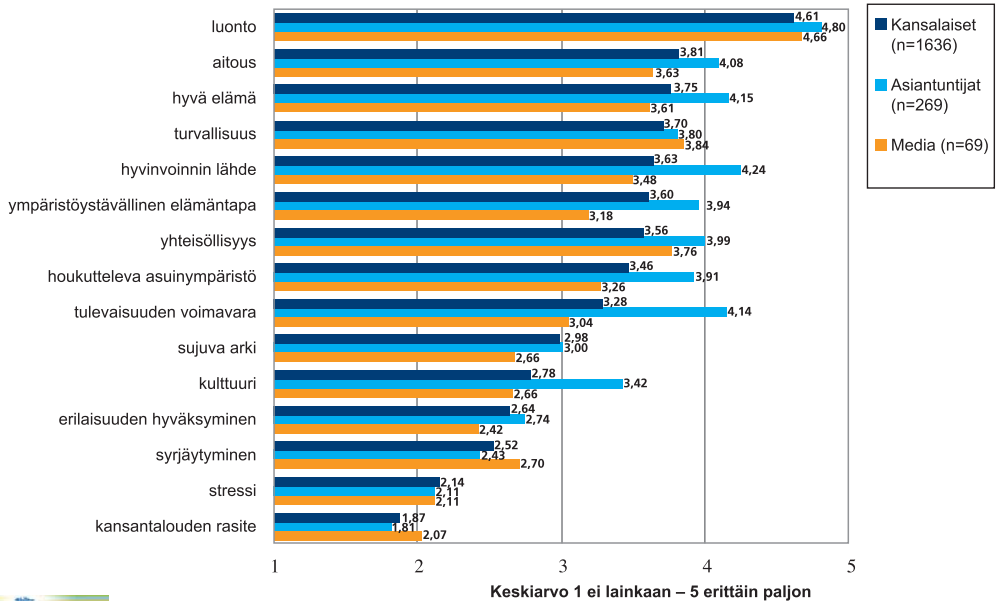
Yli puolella suomalaisista merkittävään lapsuuden ympäristöön sijaitsee maaseudulla, joko haja-asutusalueella tai maaseudun pikkutaajamassa. Tämä henkinen ja konkreettinen yhteys on vahvaa koko väestössä, joskin nuoremmilla ikäpolvilla siteet maaseutuun syntyvät yhä enemmän omakohtaisen kokemuksen kautta ja kysyntälähtöisesti. (Aho 2014.)

Asumisen maaseutu edellyttää yksityisautoa, verkkopalveluja karsastetaan

Suomen maaseutualueilla on siirrytty agraarimaaseudusta asumisen maaseutuun, mitä kuvastaa maatalouden merkityksen pieneneminen maaseudun elinkeinona. Maaseutukatsaus 2014 kertoo, että kansalaiskyselyssä 80 prosenttia tai tätäkin suurempi osuus vastaajista oli tyytyväisiä kirjaston, päivittäistavarakaupan, liikunnan, jätehuollon sekä ulkoilu- ja virkistyspalveluihin.

Mielikuvat maaseudusta

Miten vahvasti maaseutu tuo mieleesi seuraavia asioita? n=vastaajat

SITRA

KUVA 1. Mielikuvat maaseudusta (Maaseutubarometri 2014, dia 16)

Tyytymättömiä oltiin erikoisliikkeiden palveluihin ja turvallisuuspalveluihin, poliisiin ja pelastustoimeen. Vastaajien oli mahdollista kertoa, mitkä palvelut heidän mielestään pitäisi saada nykytilanteeseen verrattuna lähempää. Useimmiten mainittiin terveystalvelut, turvallisuuspalvelut, erikoiskauppoista vaatekaupat, päivittäistavarakaupat, vero toimisto, pankkipalvelut ja posti. (Ponnikas 2014.)

Maaseudulla yksityisautoilu on tärkein kulkutapa joustavuutensa vuoksi. Julkisen liikenteen käyttäjät ovat pääasiassa koululaisia ja autottomia vanhukasia. Haja-asutusalueiden peruspalvelujen vähentyessä ja väestön ikääntyessä liikkumistarve kasvaa, mutta samaan aikaan väestön väheneminen heikentää joukkoliikenteen kannattavuutta.

Havaintoja maaseutuasumisen vahvasta autoriippuvuudesta tukevat myös kansalaiskyselyn (2013) tulokset. Maaseudun asukkailta tiedusteltiin mielipidettä liikenteestä ja liikenneverkoista. Lähes kaikki vastaajat kokivat, että yksityisautoilu on maaseudulla välttämätöntä. Kuitenkin noin puolet vastaajista oli valmiita käyttämään julkista liikennettä enemmän, jos se olisi mahdollista.

KUVA 2. Pirtin Kehräämössä Mikkelissä on lankojen lisäksi tarjolla keraamisia lammass-figuureja (kuva: Maaseutukuriiri, eteläsavolaisten maaseutukuvien kuvapankki)

Kansalaisten palaute tulee nähdä kannustimena etsiä uusia innovatiivisia ratkaisuja korvaamaan oman auton käyttöä. (Ponnikas 2014.)

Maaseudun asukkaat vierastavat kansalaiskyselyn mukaan palvelujen käyttöä verkossa. Näitä ennakkoluuloja lieventäisivät verkkopalvelujen käyttökoulutus, neuvonta laitehankinnoissa sekä sellaisten palvelupisteiden rakentaminen, joissa kansalaiset voivat käyttää myös verkkopalveluja. (Ponnikas 2014.)

Vapaa-ajan asuntojen määrä on kasvanut voimakkaasti viimeisten vuosikymmenien aikana, ja niitä on Suomessa nykyisellään noin puoli miljoonaa, eniten harvaan asutulla maaseudulla. Asuntojen varustetaso paranee jatkuvasti. Vapaa-ajan asuntoa käytetään keskimäärin 75 vuorokautta vuodessa. Vapaa-ajan asuntojen omistajista noin kaksi kolmasosaa on yli 60-vuotiaita. Innokkaimpia vapaa-ajan asunnolla aikaansa viettäviä ovat 65–74-vuotiaat miehet. (Nieminen 2010).

Maaseudun yrittäjyys on monialaista

Maaseudulla harjoitettavien elinkeinojen kirjo on monipuolinen. Maaseudun yritykset voidaan jakaa kolmeen ryhmään: maa- ja metsätaloutta harjoitta-

viin perustuotantotiloihin, monialaisiin tiloihin sekä ilman maatilakytken-
tää toimiviin pienyrityksiin, joihin kuuluvat myös monen eri alan palveluja
tarjoavat maaseudun palveluyritykset. Perustuotantotilojen määrä on ollut
trendinomaisessa laskussa, mutta muiden yritysten lukumäärä on samanai-
kaisesti maaseutualueilla kasvanut. Maaseutuyrittäjyyden merkittävistä aloista
voidaan nostaa esille esimerkiksi energiantuotanto ja bioenergia, elintarvik-
keiden jatkojalostus, maaseutumatkailu, hevostalous ja poronhoito. (Niemi
& Ahlstedt 2013.)

Maaseutubarometrin mukaan kansalaisten, päättäjien, asiantuntijoiden ja
median suurimmat toiveet maaseudun kehittämistä liittyvät palveluihin
ja infrastruktuuriin sekä tietoliikenneyhteyksiin. Yrityspäättäjät kiinnittävät
huomion yritystoiminnan edistämiseen, uusien liiketoimintamahdollisuuksi-
en tunnistamiseen ja etätyöhön.

Päättäjillä uusiutuvan energian edistäminen nousee muita selvästi korkeam-
malle; ehkä he näkevät siinä myös elinkeinopoliittisia mahdollisuuksia oman
alueensa menestyksen edistämiseksi. Kysyttäessä eri liiketoimintamahdolli-
suuksien kehittymisestä maaseudulla nousivat esille vahvimmin uusiutuvan
energian tuotanto, lähiruoka ja siihen liittyvät palvelut, elämys- ja virkistys-
palvelut, luontoon liittyvät hyvinvointipalvelut, biomassojen jalostaminen,
matkailu ja luonnonmukainen maatalous (Aho 2014).

Maaseutukatsauksessa taas katsotaan, että maaseudulla innovaatiotoimin-
ta perustuu erityisesti luoviin yksilöihin, kun taas kaupungeissa korostuvat
enemmän rakenteet. ”Maaseutuinnovaatiot” ovat usein yllätyksellisiä, vai-
keasti ennakoitavia ratkaisuja todellisiin kehittämistarpeisiin, joiden synnyssä
kansalaisten, käyttäjien ja asiakkaiden kokemuksilla on keskeinen sija. Maa-
seutuinnovaatioiden synnyn edellytyksenä ei useinkaan ole massiivinen rahoi-
tus vaan enemmänkin mahdollistaminen toimintaedellytykset turvaamalla.
Myös koulutusjärjestelmän joustavuus ja reagoitiherkkyys on lisääntynyt ja
tuenut kehitystä. Suomen kattava koulutusorganisaatioiden verkosto on tu-
kenut osajien saamista myös maaseutualueille. Kuitenkin osajien saamisessa
syrjäisemmille maaseutualueille on ollut vaikeuksia.

Jokaisessa maakunnassa on ammattikorkeakoulu. Ne ovat tukeneet maakun-
takeskusten elinvoimaa, tuottaneet osaavaa työvoimaa maakuntakeskusten ja
ympäroivien maaseutualueiden tarpeisiin sekä tukeneet yritysten syntymistä.
EU:n osittain rahoittama maaseudun kehittäminen Manner-Suomen maa-
seutuohjelman kautta on antanut merkittävää piristettä maaseudun innovaa-
tio- ja yritystoimintaan (Ponnikas 2014).

Etelä-Savon erityispiirteitä

Etelä-Savossa asuu noin 153 000 asukasta. Kesäaikaan väestömäärän arvioi-
daan jopa kaksinkertaistuvan vapaa-ajan asukkaiden myötä. Maakunnassa

onkin valtakunnallisesti toiseksi eniten vapaa-ajan asuntoja. Metsä-, metalli- ja matkailuala ovat alueen vahvoja toimialoja. (Etelä-Savo ennakoi 2014.) Myös perinteisellä maataloudella on edelleen merkittävä rooli Etelä-Savossa. Etelä-Savon maataloista 40 % on monialaisia (ProAgria Etelä-Savo 2014). Etelä-Savon ainutlaatuinen luonto; laajoine metsäalueineen ja vesistöineen tarjoavat mahdollisuuden monenlaiseen toimintaan perinteisen maatalouden ohella. Sivuansioiden ja liitännäiselinkeinojen osuus eteläsavolaisten maatalojen bruttotulojen osuudesta on noin 25 %, mikä on neljänneksi eniten koko Suomessa (Kuuva 2012).

Etelä-Savon haja-asutusalueella palvelut ovat kaukana, joten erilaisille kotiin tarjottaville palveluille on kysyntää. Vakituisten asukkaiden lisäksi myös vapaa-ajan asukkaat ovat valmiita ostamaan paikallisia palveluita (Rantanen ym. 2009). Tämä luo uusia mahdollisuuksia alueen maaseudulle, jossa voitaisiin tarjota esimerkiksi erilaisia hyvinvointi-, matkailu-, kodinhoito- ja kunnostustyöpalveluita. Etelä-Savosta on hyvät liikenne yhteydet Etelä-Suomeen, ja miljoonakaupunki Pietari on vain muutaman tunnin päässä. Venäläisten matkailijoiden kiinnostus aluetta kohtaan on kasvanut vuosi vuodelta, mikä on näkynyt majoituspalveluiden käytön nopeana kasvuna (Etelä-Savo ennakoi 2014). Etelä-Savon maaseudulla toimii paljon pieniä majoituspalveluita tarjoavia yrityksiä, joista useimmat harjoittavat toimintaa sivutoimisesti maatalouden ohella tai mökkivuokrauksena. Mikkeliin perustettu luomuinstituutti ja koko valtakunnan tasolla tapahtunut lähiruoan arvostuksen kasvaminen luovat myös uusia mahdollisuuksia alueen maaseudulle.

ÄLYKÄS MAASEUTU-hankkeen tavoitteet ja tulokset

Koulutuksen saralla tapahtuvan valtakunnallisen kehittämistyön tavoitteena on edistää ammatillisen koulutuksen nopeampaa reagointia työelämän tarpeisiin ja yhteiskunnan muutoksiin (Opetushallitus 2011; Opetushallitus 2013). Tulevaisuudessa koulutussisällöt tulevat muotoutumaan yhä enemmän eri tutkintojen rajapinnoille (Tauriainen 2013). Perinteisistä yhden alan tutkinnoista tullaan vähitellen siirtymään sisällöltään monialaisiin ja monimuotoisiin koulutussisältöihin, joissa hyödynnetään erilaisia oppimisympäristöjä ja sähköisiä työkaluja. Joustavat ja yksilölliset opintopolut luovat mahdollisuuden vastata nopeasti alueellisiin työelämän tarpeisiin. Etelä-Savon ammattiopiston strategiassa tavoitteena on luoda joustavia, uusiutuvia ja asiakaslähtöisiä koulutuspalveluita (Etelä-Savon Koulutus Oy 2012; Etelä-Savon Koulutus oy 2013). Mikkelin ammattikorkeakoulun tehtävänä on toimia veturina alueensa osaamisen, elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin kehittämistyössä. Ammattikorkeakoulu edistää yrittäjähenkistä toimintakulttuuria ja profiloituu elinikäisen oppimisen korkeakouluna, vahvana tutkimus- ja kehittämistoimijana sekä digitaalisen tiedon hallinnan ja palvelujen osaajana. Koulutusohjelmakohtaisesta säätelystä luopuminen antaa mahdollisuuksia uudistaa koulutusta siten,

että työelämän ja alueen tarpeet voidaan huomioida nykyistä paremmin. Samalla opiskelijalle voidaan tarjota lisää mahdollisuuksia yksilöllisten osaamisyhdistelmien varaan rakentuviin tutkintoihin. Tavoitteena on luoda koulutustarjonnan kokonaisuus, jossa huomioidaan sekä perustutkinto-opiskelijat, YAMK- että täydennyskoulutus. Koulutuksen toteuttamisessa lähtökohtana on opiskelijälähtöisyys ja opiskelijan aitojen valintojen mahdollistaminen (Mikkelin ammattikorkeakoulu Oy 2013).

Ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja toisella asteella on tarkoituksena vähentää tuhansilla vuoteen 2016 mennessä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013). Nämä leikkaukset ovat oppilaitoksissa kohdistuneet erityisesti luonnonvara-alaan. Luonnonvara-alan koulutus hakee uusia muotoja myös Etelä-Savon alueella. Ammatillisen peruskoulutuksen puolella Etelä-Savon ammattiopisto tarjoaa haettavaksi puutarhatalouden perustutkintoa ja metsäalan perustutkintoa (Etelä-Savon ammattiopisto 2014a). Maatalousalan perustutkinto lakkautettiin vuonna 2013, ja luonnonvara-alaan kuuluva muu koulutus siirrettiin vuonna 2014 Otavan koulutilalta Salosaaren kampusalueelle. Mikkelin ammattikorkeakoulun metsätalouden koulutus on puolestaan siirtynyt Pieksämäeltä Mikkelin kampukselle.

Tavoitteet

Koulutuksen kentällä tapahtuvista muutoksista ja koulutuspaikkojen vähenemisestä huolimatta maaseutuun liittyvää osaamista tarvitaan edelleen, jotta maaseutuympäristössä asuminen, työllistyminen ja yritystoiminta voidaan yhdistää ja turvata. Tähän haasteeseen Älykäs maaseutu -hankkeessa oltiin valmiita tarttumaan. Hankkeen tavoitteena oli kehittää Etelä-Savon ammattiopiston ja Mikkelin ammattikorkeakoulun koulutusta vastaamaan paremmin maaseudun uusiutuviin osaamistarpeisiin. Näin hanke tuki omalta osaltaan myös Uusiutuva Etelä-Savo 2020 maakuntastrategian tavoitteita. Älykäs maaseutu -hankkeessa suunniteltiin Etelä-Savon ammattiopistolle ja Mikkelin ammattikorkeakoululle koulutussisältöjä ja lisä- ja täydennyskoulutustuotteita, joilla parannetaan monialaiseen ja monimuotoiseen maaseutuosaamiseen tähtävää opintotarjontaa. Näitä uusia koulutussisältöjä voivat hyödyntää opiskelijat, opettajat sekä maaseudulla työskentelevät ammattilaiset ja maaseudulle muuttoa suunnittelevat.

Maaseutuosaamisen määritelmä

Älykäs maaseutu -hankkeen toteutuksen yhteydessä tuli väistämättä eteen hankkeen tavoitteen, maaseutuosaamisen, määrittäminen. Toistaiseksi termille ei ole vakiintunutta määritelmää. Siksi uskaltaudumme tässä antamaan käsitteelle maaseutuosaaminen seuraavia sisältöjä:

Maaseudulla pitää osata kaikkea, mitä kaupungissakin, ja vielä vähän enemmän.

Maaseudulla asutaan ja tehdään työtä luonnonolosuhteiden ja etäisyyksien asettamien rajojen puitteissa.

Maaseudulla on mahdollisuus luonnonympäristön ja luonnonvarojen hyödyntämiseen.

Työpajatoiminta

Uusia koulutussisältöjä suunniteltiin työpajoissa, joihin osallistui eri alojen opettajia ja asiantuntijoita. Suunnittelutyössä hyödynnettiin myös erilaisia maaseudun asukkaiden ja yritysten osaamis- ja palvelutarpeista tehtyjä kartoituksia sekä Etelä-Savon maakunnan kehittämisstrategioita (Etelä-Savon maakuntaliitto 2010; 2012 ja 2014). Luonnollisesti kehittämistyössä huomioitiin myös oppilaitoksien omat koulutuksen kehittämisstrategiat. Seminaarivierailujen avulla kerättiin ajankohtaista tietoa eri alojen osaamistarpeista sekä poimittiin hyviä ideoita koulutuksien suunnittelutyöhön. Työpajoissa kartoitettiin hankkeen toteuttajaorganisaatioissa olevaa osaamista ja peilattiin sitä maaseudun arvioituihin koulutustarpeisiin. Sekä Etelä-Savon ammattiopiston että Mikkelin ammattikorkeakoulun lehtoreille on karttunut vahvaa työelämätuntemusta esimerkiksi opiskelijoiden harjoitteluohjausten myötä. Organisaatiot ovat myös pitkään kannustaneet opettajia työelämäjaksolle. Tätä tietämystä hyödynnettiin ideoitaessa uusia maaseudun toimintaympäristöön suunnattuja koulutustuotteita. Yleisesti ottaen opettajat olivat hyvin innostuneita maaseudusta ja näkivät maaseudun koulutustarpeisiin vastaamisen koulutusorganisaatioiden tärkeänä tehtävänä. Mielenkiintoisimpina koulutustuotteina voidaan pitää monialaisesti suunniteltuja opintokokonaisuuksia.

Hankkeessa suunniteltuja koulutussisältöjä

Työpajatoiminnan tuloksena syntyi lukuisia ideoita uusista maaseutuosaamista kehittävästä koulutussisällöstä, joista valikoitiin jatkokehittelyyn oppilaitoksien omien resurssien, kiinnostuksen ja henkilökunnan osaamisen perusteella seuraavia koulutussisältöjä. Näiden koulutussisältöjen suunnittelussa Älykäs maaseutu-hanke on ollut aktiivisesti mukana.

ETELÄ-SAVON AMMATTIOPISTO

Lähihoitajakoulutuksessa vastataan uudenlaiseen osaamistarpeeseen

Maaseudulla tulevaisuuden haasteita ovat väestön vähenemisen myötä tapahtuva nopea ikääntyneiden osuuden kasvu ja palveluiden saatavuuden varmistaminen (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011). Maaseudulla tarjottavat palvelut ovat siirtyneet kuntakeskuksiin ja kaupunkeihin. Vanhukset ja muut asiakasryhmät kuten lapsiperheet tarvitsevat haja-asutusalueella monipuolisia omaan kotiin tarjottavia palveluita. Esimerkiksi yhä useampi vanhus haluaa asua turvallisesti ja toimintakykyisesti omassa kodissaan myös maaseudulla. Maaseudulle tarvitaan töihin moniosaajia, jotka voisivat perinteisen hoitotyön ohella tarjota myös muita kotityö- ja puhdistusalan palveluita. Tämä avaa uusia liiketoimintamahdollisuuksia maaseutu ympäristössä sosiaali- ja terveysalalle.

Etelä-Savon ammattiopistossa on lähdeä vastaamaan tähän haasteeseen kehittämällä lähihoitajakoulutusta. Syksyllä 2014 käynnistyy Juvalla pilot-

tikokeiluna lähihoitajakoulutus, jonka painopistealueena ovat kotihoito, kotityö- ja puhdistuspalvelut sekä kiinteistön hoito- ja kunnossapitotehtävät. Koulutuksen sisältö on suunniteltu yhteistyössä eri alojen opettajien ja asiantuntijoiden kanssa. Suunnittelutyössä on hyödynnetty myös KILPURI-hankkeessa C&Q-menetelmällä tehtyjä yritysraastatteluita, joissa on kerätty aineistoa alueella toimivien yritysten osaamistarpeista (ks. lisätietoa menetelmästä Kirsi Lappalaisen artikkelista). Näin on varmistettu, että Juvan lähihoitajakoulutuksessa vastataan alueen todellisiin osaamistarpeisiin.

Koulutuksen tavoitteena on kouluttaa lähihoitajista moniosaajia, jotka hallitsevat kokonaisvaltaisesti hoitotyön sekä kodinhoidon. Tutkinnon suorittanut saa hyvät valmiudet toimia haja-asutusalueella asiakkaiden kodeissa hoitaen muitakin kuin hoidollisia tehtäviä. Lähihoitajakoulutukseen on otettu mukaan opetusta kodin kunnostustöistä ja vuosihuolloista. Koulutuksen suorittanut lähihoitaja osaa perinteisen hoitotyön lisäksi tehdä asiakkaan luona kodin vuosihuoltoon liittyviä tehtäviä kuten tarkistaa palovaroittimet, vaihtaa lamput, pestä ikkunat ja puhdistaa rännit. Tarvittaessa heiltä onnistuu myös ruuanvalmistaminen ja takkapuiden pilkkominen.

Juvan lähihoitajakoulutuksessa painotetaan myös yrittäjyyttä. Opiskelijoilla on omat asiakasperheet, joiden kanssa tehdään palvelusopimus ja harjoitellaan käytännön taitoja. Asiakasperhe voi olla oma sukulainen kuten omat isovanhemmat tai vaihtoehtoisesti asiakasperhe voidaan valita yhteistyössä alueella toimivien kotityöpalveluyrittäjien kanssa. Opintojen aikana opiskelijoilla on mahdollisuus NY-yrityksen perustamiseen. NY-yritys on opiskelijoiden itsensä perustama yritys, jossa voidaan harjoitella työelämätaitoja ja yrittäjämäistä asennetta (Nuori yrittäjyys ry 2014). Näin opiskelijat saavat jo opiskeluaikana valmiuksia oman yritystoiminnan perustamiseen. Maaseudun tarjoama rauhallinen ja turvallinen ympäristö sekä luonnon läheisyys ovat arvokkaita lisäarvoja, joita pyritään hyödyntämään myös koulutuksen aikana. Luonnon materiaaleista tai retkistä lähiluontoon voi saada hyviä ideoita esimerkiksi vanhusten virikkeelliseen päivätoimintaan. Mahdollisuuksien mukaan koulutukseen sisällytetään perustietoa Green care-toiminnasta ja puutarhahoidosta. Green care-toiminnalla tarkoitetaan luonnon ja maaseutuympäristön hyödyntämistä ihmisten hyvinvoinnin ja elämänlaadun edistämiseksi (VoiMaa 2013).

Koulutuksen uudentyypisistä painopistealueista huolimatta koulutus on sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, joka antaa pätevyyden toimia lähihoitajan työtehtävissä. Koulutus sopii hyvin täydentämään esimerkiksi maaseudulla yrittäjänä työskentelevän ”mökkitalonmiehen” tai kotityö- ja puhdistuspalveluiden tarjoajan osaamista. Koulutuksen toimijoiden toiveena on, että koulutus herättäisi myös miesten kiinnostusta alalle, sillä useissa hoiva-alan työpajoissa kaivataan lisää miehiä lähihoitajiksi.

Opettajat koulutusta kehittämässä

Mukana koulutuksen suunnittelutyössä on ollut moniammatillinen opettajaryhmä sosiaali- ja terveysalalta, rakennuslta sekä kotityö- ja puhdistuspalveluista. Mitä tällainen pilottikokeilu vaatii opettajalta?

”Innostuneisuutta, uskallusta ja yhteistä tahtotilaa. Yhteistyö yli alarojen on monelle opettajalle uusi asia. Se vaatii opettajalta valmiutta luopua jostain omasta ja etsiä uudentyyppisiä ratkaisuja koulutuksen sisältöön ja opettamiseen. Opettajan tulee uskaltaa heittäytyä mukaan ja tehdä rohkeasti yhteistyötä eri alojen ammattilaisten kanssa.” (Jalonen 2014).

Opettajien toiveena on, että Juvan pilottikoulutuksen myötä saadaan uudentyyppistä koulutusta esiteltyä alan toimijoille ja yksityiset hoivapalveluyrittäjät näkevät, että koulutus tuo heille osaavaa työvoimaa. Tulevaisuudessa rajat eri ammattien välillä ovat häilyviä ja maaseudulla työskentelevä lähihoitaja voi tehdä muutakin kuin hoitotyötä.

”Erämiehen ja –naisen perustaitoja”

Perimätieto luonnossa liikkumisesta ja muista maaseutuymäristössä hyödyllisistä perustaidoista ei enää siirry samalla tavoin sukupolvelta toiselle kuin muutama vuosikymmen takaperin. Monet nuoret eivät enää hallitse marjastukseen, sienestykseen tai säilöntään liittyviä perustaitoja. (Sivukari 2014.) Kynnys lähteä luontoon liikkumaan, kalastamaan tai oman kasvimaan perustamiseen voi tuntua nuoresta ylitsepääsemättömältä.

Älykäs maaseutu-hankkeessa suunniteltiin Etelä-Savon ammattiopiston perustutkinto-opiskelijoille erilaisia yhden opintoviikon laajuisia maaseutuymäristössä ja luonnossa tarvittavien perustaitojen kursseja (taulukko 1). Kurssien tavoitteena on kannustaa nuoria läheisempään luontosuhteeseen ja siten ehkäistä luonnosta ja maaseudusta vieraantumista. Kurseilla opitaan hyödyntämään kestäväällä tavalla maaseudun ympäristöä sekä luonnosta saatavia tuotteita. Myös uusia ”trendejä” kuten villiyrtytien käyttö on otettu kurssisisällöissä huomioon. Sisällöiltään kurssit sopivat kaikille perustutkinto-opiskelijoille riippumatta siitä mitä ammattialaa ovat opiskelemassa. Opiskelijat voivat valita kurseja vapaasti valittaviin opintoihinsa oman mielenkiintonsa mukaan 1-10 opintoviikkoa. Kurssit toteutetaan, mikäli minimiosallistujamäärä täyttyy.

KUVA 3. Nuoret marjametsällä (kuva: Marita Mattila)

TAULUKKO 1. Erämiehen ja naisen perustaitoja kurssit Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijoille

Kurssi	Sisältö
Selviydy luonnossa 1 ov	Erätaidot ja luonnossa selviytymisen perustaidot.
Kalaa Ruokapöytään 1 ov	Perustiedot välinehankintaan ja kalastustekniikoihin sekä saaliin käsittelyyn.
Marjametsät tutuiksi 1 ov	Marjojen tunnistaminen, säilöntä ja valmistaminen.
Sienimetsät tutuiksi 1 ov	Yleisimpien ruoka- ja myrkkysienten tunnistaminen. Sienten käsittely, käyttö ja säilöntä..
Metsän riistaeläimet 1 ov	Riistaeläinten levinneisyysalueet, tunnistaminen ja elintavat. Tutustutaan metsästyksen harrastuksena.
Hyötyviljelijän kurssi 1 ov	Yleisimpien kasvien viljely- ja hoito-ohjeet. Kasvimaan perustaminen.
Villiyrtit keittiössä ja terveydenhoidossa 1 ov	Villiyrttien hyödyntäminen ruoanvalmistuksessa ja terveydenhoidossa. Yleisimpien villiyrttien tunnistaminen ja käyttömahdollisuudet.
Pihasuunnittelun ja -hoidon perusteet 1 ov	Pihasuunnittelun pääperiaatteet ja uusimmat trendit puutarha-alalla. Pensaiden, puiden ja perennojen valinta. Pihanhoitotyöt.
Kotieläinten hoito ja hyvinvointi 1 ov	Kotieläinten hoito, hyvinvointi ja terveys. Kotieläimiin liittyvät lupa-asiat, eri eläinlajien vaatimukset eläintilojen suhteen.
Kodin yleisimpien työkoneneiden huolto ja kunnossus 1 ov	Työkoneneiden päivittäiset huoltotoimenpiteet, käyttökelpoisuuden arviointi, työkoneneiden siisteydestä ja puhtaudesta huolehtiminen.
Moottorisahan käyttö ja huolto 1 ov	Moottorisahan toiminta ja turvallinen käyttö.
Raivaussahan käyttö ja huolto 1 ov	Raivaussahan toiminta ja turvallinen käyttö.

Monipuolisia matkailualan osaajia

Etelä-Savon puhdas luonto ja kulttuuriperintö luovat erinomaiset edellytykset matkailulle ja vapaa-ajan asumiselle (Etelä-Savon maakuntaliitto 2012). Matkailualan työllisyysnäkökulmasta seudulla ovat melko hyvät, vaikka vakituisen työn löytäminen on haastavaa matkailualan sesonkiluontoisuudesta johtuen. Yhtenä alueen matkailualan kehittämisen tavoitteena on, että alueelle saataisiin uusia asiakkaita myös sesonkihuippujen väliin jääville hiljaisemmille kausille (Kuuva 2012). Ulkomaalaisten matkailijoiden kiinnostus aluetta kohtaan on kasvanut vuosi vuodelta, mikä on näkynyt alueella majoituspalveluiden kysynnän kasvuna (Etelä-Savo ennakoii 2011). Etenkin venäläisten yöpymiset sekä kylpylä- ja ostosmatkat alueelle ovat lisääntyneet yhä enenevässä määrin. Tämä luo uusia mahdollisuuksia ja koulutuksen kehittämistarpeita alueen matkailualalle.

Matkailualan koulutusta Etelä-Savon alueella tarjoavat Etelä-Savon ammattiopisto, Savonlinnan ammatti- ja aikuisopisto sekä Mikkelin ammattikorkeakoulu. Mikkelin ammattikorkeakoulun matkailualan koulutus siirtyi syksyllä 2014 Savonlinnasta Mikkelin kampukselle. Etelä-Savon ammattiopistossa on tarjottu matkailualan koulutusta aikuisille jo noin 20 vuoden ajan. Syksyllä 2014 käynnistyy uutena koulutuksena nuorille tarjottava matkailupalvelujen tuottajan tutkinto (matkailualan perustutkinto). Tutkinnon opetussuunnitelmaa on työstetty yhteistyössä kymmenen paikallisen matkailualan yrittäjän kanssa. Näin opetussuunnitelmassa on otettu entistä paremmin huomioon alueen työelämän tarpeet sekä alueen matkailualan kehittämiseksi asetetut tavoitteet.

Matkailupalvelujen tuottaja

Matkailualan opettaja kuvailee tutkinnon suorittanutta nuorta

“matkailualan moniosaajaksi, joka pystyy toimimaan monenlaisissa tehtävissä. Hän on yrittäjä- ja asiakaspalvelubehkinen ja ymmärtää matkailualan merkityksen alueelle. Koulutus antaa myös hyvät valmiudet jatko-opintoihin

esimerkiksi ammattikorkeakoulussa.” (Liukkonen 2014).

Koulutuksesta valmistunut nuori voi työskennellä matkailualan yrityksissä kuten matkailukeskuksissa, mökkikylissä tai ohjelmapalveluyrityksissä (Liukkonen 2014). Monet Etelä-Savossa toimivat matkailualan yritykset ovat pieniä, joten paikallisissa yrityksissä työskentelevältä vaaditaan monipuolista osaamista ja valmiutta monenlaisiin työtehtäviin. Monipuolinen osaaminen myös edesauttaa ympärivuotista työllistymistä alalle.

Koulutuksen sisällöissä (taulukko 2) painotetaan monipuolista osaamista, kuten ymmärrystä luonnon merkityksestä alueen matkailulle sekä Venäjä osaamista. Lisäksi opintoihin kuuluu opintoja ruokailupalvelujen tuottamisesta

ja tarjoilun perustaidoista. Opinnoissa tutustutaan venäläisten matkailijoiden erityispiirteisiin sekä venäjän kieleen ja tapakulttuuriin. Opiskelijat oppivat myös hyödyntämään paikallista luontoa matkailupalvelujen tuottamisessa ja saavat valmiuksia viedä matkailijaryhmiä esimerkiksi marjastamaan tai sienimetsään. Tarvittaessa heiltä onnistuu myös aterioiden valmistaminen ja tarjoaminen vierailijoille. Ammattitaitoa täydentävien tutkinnon osien eli ATTO-aineiden (mm. äidinkieli, matematiikka, liikunta) tietuopuolinen opiskelu pyritään koulutuksessa sisällyttämään osaksi ammatillisia opintoja niin, että opiskelija ymmärtää opiskeltavat asiat ammatin osaamiseen ja asiakaspalveluun liittyvinä kokonaisuuksina. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että osa liikuntatunneista voidaan suorittaa esimerkiksi marjastus- ja sienestyskurssien yhteydessä luonnossa liikkumalla. Matkailualan opiskelijoilla on mahdollisuus sisällyttää opintoihinsa tutkinnon osa myös jostain toisesta tutkinnosta (vapaasti valittava tutkinnon osa 10 ov). Esimerkiksi kiinteistönhoidosta tai rakennuspuolelta otettu tutkinnon osa antaa valmiuksia toimia matkailupalveluiden tarjoamisen ohella esimerkiksi ”mökkitalonmiehenä” vapaa-ajan asuntojen hoito- ja kunnostustöissä (Liukkonen 2014).

TAULUKKO 2. Matkailupalvelujen tuottajan tutkinnon rakenne (Etelä-Savon ammattiopisto 2014b)

MATKAILUALAN PERUSTUTKINTO, MATKAILUPALVELUJEN TUOTTAJA 120 ov
Ammatilliset tutkinnon osat 90 ov
Tutkinnon osiin sisältyy työssäoppimista vähintään 20 ov, yrittäjyyttä vähintään 5 ov ja opinnäyte vähintään 4 ov
Kaikille pakolliset tutkinnon osat 20 ov
Matkailualan asiakaspalvelu
Matkailupalvelujen koulutusohjelma, matkailupalvelujen tuottaja pakolliset tutkinnon osat, 30 ov
Matkailupalvelujen toteuttaminen
Kaikille valinnaiset tutkinnon osat (valittavana 40 ov) (valinnaisten tutkinnon osien tarjonta vaihtelee vuosittain)
Majoituspalvelut 10 ov
Matkailukiinteistön- ja ympäristönhoito 10 ov
Matkailupalvelujen markkinointiviestintä 10 ov
Matkailupalvelujen tuotteistaminen 10 ov
Opastuspalvelut 10 ov
Retki-, erä-, ja luontoruokapalvelut 10 ov
Paikallisesti tarjottavat tutkinnon osat, 5-10 ov
Ravitsemuspalveluissa toimiminen 10 ov
Muut valinnaiset tutkinnon osat ammatillisessa peruskoulutuksessa
Yrittäjyys 10 ov
Työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen 2 ov
Ammattitaitoa täydentävät tutkinnon osat, 20 ov (ATTO)
Vapaasti valittavat tutkinnon osat ammatillisessa peruskoulutuksessa, 10 ov

KUVA 4. Etelä-Savon järviluonto tarjoaa hienot mahdollisuudet elämysmatkailulle (kuva: Our Earth Hour-hanke)

Koulutuksessa hyödynnetään runsaasti verkko-opetusta, sosiaalista mediaa sekä projektimaisia tehtäviä, joiden avulla opitaan ryhmässä toimimista. Taito hyödyntää sosiaalisen median kanavia ja www-sivuja ovat oleellisia taitoja nykypäivän matkailualan ammattilaiselle. Opiskelijoita kannustetaan myös yrittäjyyteen ja heillä on opintojen aikana mahdollisuus perustaa NY-yritys. Opintojen aikana opiskelijat osallistuvat myös erilaisten tapahtumien järjestelyihin. Ensimmäinen “tulikaste” aloittaville opiskelijoille on heti opintojen alkuvaiheessa syyskuussa 2014, jolloin heillä on mahdollisuus osallistua Digitaalinen Mikkeli-tapahtuman järjestelyihin.

Etelä-Savon ammattiopiston hyvät verkostot alueen toimijoihin ja yrityksiin ovat edesauttaneet matkailualan koulutuksen suunnittelu- ja kehittämistyötä. Alueella toimivat matkailualan yritykset ottavat myös mielellään opiskelijoita työssäoppimisjaksoille. Opiskelijoiden tekemistä projektitöistä yritykset voivat saada uusia ideoita oman toimintansa kehittämiseen. Opiskelijat voivat myös toimia sillanrakentajina eri yritysten välillä ja innostaa alan yrityksiä entistä aktiivisempaan yhteistyöhön. Etelä-Savon ammattiopisto on tehnyt

yhteistyötä koulutuksen suunnittelussa myös Mikkelin ammattikorkeakoulun kanssa. Suunnitelmissa on mm. yhteisiä opintoja ja matkailutapahtumien toteuttamista. Tiivis oppilaitostyö tukee alueen yrittäjiä ja edesauttaa matkailualan kehittymistä Etelä-Savon alueella.

Green care-luontohoiva kokonaisuuden kehittäminen ammattiopiston koulutustarjontaan

Green Care-toiminnalla edistetään luonnon ja maaseutuympäristön tarjoamisen mahdollisuuksien avulla ihmisten fyysistä ja henkistä hyvinvointia. Green Care on sateenvarjokäsite menetelmille joilla toteutetaan luontolähtöistä hyvinvointitoimintaa vastuullisesti ja tavoitteellisesti. Green Care toiminnan menetelmiä voidaan käyttää monenlaisissa ympäristöissä metsässä, puutarhassa, maaseudulla, mutta myös kaupunki- ja laitospäristössä. Useimmiten toiminnassa käytettäviä luontolähtöisiä menetelmiä yhdistää luontoympäristön moniaistinen ja omaehtoinen kokeminen, luontoon liittyvä toiminnallisuus tai yhteisöllisyys. (VoiMaa-hanke 2013.)

Green Care toiminta voidaan jakaa luontohoivan ja luontovoiman palveluihin. Luontohoivalla tarkoitetaan hoivan ja kuntoutuksen palveluita, jotka ovat julkisen sektorin järjestämisvastuulla. Useat luontohoivan palvelut edellyttävät tuottajalta sosiaali- ja terveysalan koulutusta. Luontovoiman palveluilla tarkoitetaan luontolähtöisiä hyvinvointipalveluita, sekä luontolähtöisiä harrastus-, kasvatusta- ja opetuspalveluita, joita useimmiten yksityinen tahoo ostaa palvelun tuottajalta. Koulutuspalveluita lukuun ottamatta luontovoiman palveluita ei ole lainsäädännöllä tarkasti määritelty, eikä luontovoiman palvelujen tuottajilla ole sosiaali- ja terveysalan koulutusvaatimuksia. (VoiMaa-hanke 2013.)

Green care-koulutustarjonta valtakunnallisesti

Green care toimintaan liittyvää koulutusta on tullut viime vuosina tarjolle yhä enemmän. Turun aikuiskoulutuskeskuksessa on luontohyvinvointiin painottuva matkailualan koulutus. Syksyllä 2014 alkaa Pohjois-Pohjanmaan oppisopimuskeskuksessa Green care-oppisopimuskoulutus. Ammattiopisto Livia järjestää Green care painotteisen maaseutumatkailun ammattitutkintoon valmistavan koulutuksen. Seinäjoella Sedu aikuiskoulutus järjestää puolestaan Green care painotteista yrittäjän ammattitutkintoa. Keski-Pohjanmaan opistossa on syksyllä 2014 tarjolla GreenCare Taito-ohjaajan koulutus (30 op/20 ov), joka antaa perusvalmiudet erilaisten ohjattujen toiminnallisten- ja terapeuttisten Green care menetelmien käyttöön. Jyväskylän kesäyliopistossa käynnistyi kesällä 2014 30 op laajuinen puutarhaterapia ja coach-koulutus. Eläinavusteiseen toimintaan liittyvää koulutusta on mm. Savon ammattiopistossa sekä Ypäjäen hevosopistossa. Green care-toiminnasta järjestetään lisäksi jonkin verran koulutusta myös hanketoimintana. Esimerkiksi 2014–2015 LI-

VE-hanke (liiketoimintaa verkostoitumalla) järjestää useita lyhyitä eri Green care-teemoihin liittyviä koulutuksia. Hankkeissa järjestettävää koulutusta on kuitenkin tarjolla vain hankkeen toiminnan ajan.

Myös Etelä-Savon alueella on aktiivisesti selvitelty Green care-toiminnan mahdollisuuksia. Koulutusta on ollut tarjolla Luontohoiva-hankkeessa, jossa on kehitetty 10 op kokonaisuus, jota on tarjottu paikallisille yrittäjille. Lisäksi Mikkelin ammattikorkeakouluun on suunniteltu 10 op laajuinen Green care-kokonaisuus, joka käynnistyy lukuvuonna 2014–2015. Ammatillisessa toisen asteen koulutuksessa ei ole Etelä-Savon alueella tarjolla Green care-toimintaan liittyvää sisältöä tai koulutusta.

Green care-kokonaisuuden kehittäminen Etelä-Savon ammattiopiston opintotarjontaan

Älykäs maaseutu-hankkeessa suunniteltiin Etelä-Savon ammattiopistoon 10 ov laajuinen paikallisesti tarjottava tutkinnon osa Green care toimintaan liittyen. Green care-luontohoiva kokonaisuus on suunnattu erityisesti lähihoitaja- ja puutarha-alan opiskelijoille, mutta soveltuu myös muille aiheesta kiinnostuneille. Kokonaisuuden suoritettuaan opiskelija osaa tunnistaa Green care-toiminnan vaikutukset ihmisen henkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille. Kokonaisuus antaa valmiudet tunnistaa erilaisten Green care menetelmien käyttömahdollisuuksia erilaisissa toimintaympäristöissä, sekä valmiudet käyttää menetelmiä vastuullisesti ja laatutekijät huomioiden. Koulutuksessa hyödynnetään ilmiökeskeiseen opetukseen ja opiskeluun perustuvia menetelmiä, mikä luo paremmat mahdollisuudet eri oppiaineiden ja -aiheiden integroimiselle sekä pedagogisesti mielekkäiden menetelmien, kuten tutkivan oppimisen, ongelmakeskeisen oppimisen ja projektioppimisen käytölle (Kekkonen 2014). Koulutuksen suunnittelussa on myös konsultoitu Mikkelin ammattikorkeakoulun Green care-kokonaisuudesta vastaavaa opettajaa. Tavoitteena olisi luoda tulevaisuudessa joustavia opintopolkuja Etelä-Savon ammattiopiston ja Mikkelin ammattikorkeakoulun välille myös Green care-teemaan liittyen.

Etelä Savon ammattiopiston Green care-luontohoiva paikallisesti tarjottava tutkinnon osa muodostuu seuraavista kokonaisuuksista:

- Green care toiminnan perusteet
- Luonnonmateriaaleja hyödyntävä Green care toiminta
- Puutarha Green care-toimintaympäristönä
- Metsäluonnon hyödyntäminen Green care toiminnassa
- Eläinavusteinen Green care-toiminta

Kokonaisuutta toteutetaan Etelä-Savon ammattiopiston opintotarjonnassa kysynnän mukaan. Lisäksi kokonaisuudesta voidaan räätälöidä lisä- ja täydennyskoulutuksen puolelle Green care-kursseja.

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Oppimassa maaseudulla -sosiaalipedagogiikan toimintamalli

Eläin- ja luontoavusteisen toiminnan vaikutuksia on usein vaikea konkreettisesti mitata, mutta ihmisten kokemukset sen sijaan kertovat paljon (Vapalahti 2012). Mikkelin ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogiopiskelijat Mari Koivunen ja Essi Leikas kehittivät projektityössään yhdessä lehtori Sari Miettisen ja projektipäällikkö Marita Mattilan kanssa toimintamallia, miten opiskelijat pääsisivät sosiaalipedagogiikan kursseilla perehtymään luonto- ja eläinavusteiseen toimintaan.

Opiskelijat tutustuivat ensin kirjallisuuteen ja ottivat sen jälkeen yhteyttä hyvinvointi- ja talliyrittäjiin päästäkseen itse kokemaan toiminnan vaikutuksia. He pääsivät perehtymään mikkeliäisten yritysten Savelan tallin ja Susanna Tuomisen maatilain toimintatapoihin. Yhteisöpedagogiopiskelijoiden mielestä yrittäjien toimintatapoihin perehtyminen ja omien ideoiden syntyminen sekä kirjoista opitun, että itse käytännössä koetun yhdistäminen oli antoisaa.

Luonto- ja eläinavusteista toimintaa on tutkittu vähän, ja opiskelijat vertasivat paljon kokemuksiaan hevosavusteisesta sosiaalipedagogisesta toiminnasta löytyvään lähdeaineistoon, jonka mukaan esim. sosiaalipedagogisesti ajateltuna yhteisöllisyys, toiminnallisuus, elämyksellisyys sekä osallisuus toteutuvat tallilla kuin itsestään (Hyvätti 2009, 79). Opiskelijat kehittivät omia ideoitaan yrityksiin toimintaa, jollaista yhteisöpedagogit voisivat työssään tehdä, esim. nuorisotalotyypinen toiminta talleilla, kehitysvammaisten elämyspäivät jne. Tämä tapa suorittaa sosiaalipedagogiikan opintojakso sai opiskelijat vakuuttuneiksi siitä, että eläinavusteinen toiminta tukee sosiaalipedagogisen työn perusajatuksia tarjoamalla vaikeuksissa oleville ihmisille mahdollisuuden osallistua, kohdata toisia ihmisiä, toteuttaa ja kehittää itseään, tehdä mielekkäitä asioita, kokea itsensä tarpeelliseksi sekä yhdessä toisten kanssa etsiä suuntaa elämälleen. (Hämäläinen 2001, 72.)

Opiskelijoiden antaman palautteen mukaan aiheesta kiinnostuneille opiskelijoille sosiaalipedagogiikan opintojakson itsenäinen suorittaminen siten, että siihen liitetään yritysvierailuja, on erinomainen vaihtoehto. Tätä toimintamallia aiotaan jatkaa Mikkelin ammattikorkeakoulussa. Tyypillisissä eteläsuomalaisissa talli- ja maatilayrityksissä opiskelijaryhmät eivät kuitenkaan voi olla kovin suuria.

Konseptointi ja tuotteistaminen

Älykäs maaseutu –hankkeessa analysoitiin Mikkelin ammattikorkeakoulun avoimen yliopiston tarjontaa ja sieltä löytyviä mahdollisuuksia maaseutuyrit-

KUVA 5. Hevosten uittaminen tarjoaa upean elämyksen (kuva: Susanna Tuominen)

täjille. Liiketalouden koulutusohjelmassa verkkokurssina tarjottava Konseptointi ja tuotteistaminen -verkkokurssi osoittautui sellaiseksi opintojaksoksi, johon kannatti perehtyä tarkemmin.

Opintojaksolle osallistui kevään 2014 aikana puutarhayrittäjä Pia Kohvakka Mikkelin Haukivuorelta. Hänen kokemuksensa tämältyyppisestä opiskelusta olivat hyvin myönteiset. Yrittäjällä oli selkeä tarve muodostaa puutarhalle tuoteperheitä ja sitä kautta lisätä myyntiä. Laaditut materiaalit tukivat tuoteperheajattelua, ja asiakkailta saatu palaute jo ensimmäisenä keväänä oli myönteistä.

Verkko-opintoina toteutettu koulutus antoi yrittäjälle mahdollisuuden opiskella oman aikataulun mukaan. Samoin opettajalta saatu palaute oli henkilökohtaista ja juuri oman yritystoiminnan kannalta merkittävää.

”Itse koin opintojaksolla kaikista haasteellisimmaksi ja samalla antoisimmaksi sen, kuinka eri tehtävien muodossa oli tavallaan katsottava ulkopuolisen silmin asioita, joiden kanssa on tehnyt töitä vuosikausia. Sillä kun tekee samoja asioita vuodesta toiseen, sitä on vaara jämähtää,

jos ei käännä aivoja eri asentoon välillä. Suurin hyöty oli oivallus siitä, miten voi oppia tuomaan paremmin oma osaaminen ja omien tuotteiden vahvuudet esiin tuotteistamisen avulla.” (Kohvakka 2014.)

Konseptointi ja tuotteistaminen -opintojakson opettajan lehtori Sami Heikkisen (2014) mukaan verkkokurssin ohjaus ja suoritustapa ottaa hyvin huomioon maaseutuyrittäjien toiveet. Tehtävät palvelevat näin ollen myös maaseutuyrityksen kehittämistä.

Lasten ja nuorten maaseutuparlamentti

Kun selvitämme lasten kokemuksia eri asioista, saamme myös tietoa siitä, mikä heidän mielestään on eri elämänpiireissä tärkeää. Lasten mielipiteiden selvittämisen pitäisi siis parhaimmillaan vaikuttaa aikuisten ajattelutapaan ja päättäjien esityslistaan. Lasten tiedon ja kokemuksen arvostaminen tukee lasten hyvinvointia. Tästä on apua esimerkiksi kodin, koulun, vapaa-ajan tai vaikkapa seurakunnan toiminnan kehittämisessä. (Aula 2011.)

Useissa kunnissa ja kaupungeissa on organisoitu lasten ja nuorten kuulemiseen tähtääviä toimintatapoja, jotta lasten oikeus vaikuttaa omaan elinympäristöönsä toteutuisi. Myös valtakunnallisia tapahtumia on järjestetty. Etelä-Savossa maaseututoimijoiden keskuudessa syntyi ajatus, että olisi hyvä saada esille erityisesti maaseudun lasten ja nuorten käsityksiä ja toiveita omasta elinympäristöstään. Tämä idea yhdistyi Älykäs maaseutu -hankkeeseen, ja Lasten ja nuorten maaseutuparlamentin toteuttamista tarjotaankin opettajille täydennyskoulutustuotteena ja Mikkelin ammattikorkeakoulun opiskelijoille työelämän oppimisympäristönä.

Yhteisöpedagogiopiskelijoiden ammattiosaamiseen liittyy olennaisesti erilaisen kuulemis- ja osallisuusmenetelmien käyttäminen. Siten Lasten ja nuorten maaseutuparlamenttitoiminta tulee antamaan heille mm. harjoittelu- ja projektiopinnoissa näitä taitoja sekä maaseutuosaamista palvelevan oppimisympäristön.

Lasten ja nuorten maaseutuparlamenttia on suunniteltu 11 työpajassa Etelä-Savon ala- ja yhtenäiskouluissa. Syksyn 2014 aikana toteutukseen tulee jo 9 koulun toimintapäivistä koostuva Roadshow, ja koulujen edustajat kokoontuvat maakunnalliseen Lasten ja nuorten maaseutuparlamentti -istuntoon Anttolanhoviin marraskuussa. Tätä istuntopäivää yhdessä opiskelijoiden kanssa suunniteltaessa kehitetään edelleen opintosisältöjä, jotka perehdyttäisivät yhteisöpedagogiopiskelijat maaseudun lasten ja nuorten elinympäristöön ja maailmankuvaan. Samalla yhteisöpedagogiopiskelijoiden työelämäkytkösten tarjonta monipuolistuu.

KUVA 6. Lasten ideoita kerätään lasten ja nuorten maaseutuparlamentissa maaseudun kehittämistyön vaikuttavuuden parantamiseksi. (kuva: Sampo Luukkainen)

Opettajien veso -päivät

Tulevan syksyn aikana kuntien sivistyspalveluissa tehdään työtä peruskoulujen opetussuunnitelmien uudistamiseksi. Tätä työtä tehdään opetushallituksen ohjeiden mukaisesti osaamisen ja sivistyksen parhaaksi. Koulua ympäröivä maailma muuttuu, on muutoksia lainsäädännössä ja koulutuksen rakenteissa. Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen ja yleissivistyksen sisältö muuttuu. Opetuksen sisältöä, pedagogiikkaa ja toimintakulttuuria on siis tarpeen pohtia. (Halinen 2014.)

Mikkelin ammattikorkeakoulussa on luonto- ja ympäristökasvatukseen sekä ryhmänohjaukseen liittyvää osaamista, jota halutaan tarjota alueen peruskoulujen henkilöstölle veso-päivien koulutuksena. Oletuksena on, että peruskouluissa halutaan monipuolistaa oppimisympäristöjä ja opetusmenetelmiä. (Halinen 2014.)

Älykäs maaseutu -hankkeessa on suunniteltu veso-päivän ohjelma, joka sisältää seuraavat teemat:

- Luonnon voimaannuttava vaikutus, Green Care
- Ruokaa luonnossa, ruuan reitti

- Seikkailukasvatus, ympäristökasvatus ja ryhmän ohjaaminen luonnossa
- Maatilat oppimisympäristönä

Mikkelin ammattikorkeakoulu toteuttaa jo syksyllä 2014 ensimmäisen koulutuksen, josta saatujen kokemusten perusteella koulutusta kehitetään edelleen.

Farm education

Mikkelin ammattikorkeakoulun Emma-hanke (Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla 2011 - 2013) vei 1000 nuorta 9 pilottikoulusta tutustumaan maaseudun monipuoliseen yrittämiseen kenttään. Toteutuksen yhteydessä tuli ilmi, että kouluilla ei ole aikaa ja resursseja nykyisen opetussuunnitelman puitteissa järjestää maatilavierailuja (Mattila 2013).

Emma-hankkeen palautetta kerättiin Living Lab -menetelmällä, jossa yhtenä tavoitteena on kerätä käyttäjien palautetta tuotteiden ja palveluiden parantamiseen ja innovaatioiden tuottamiseen (Nyström & Leminen 2011, 2–4). Tämän palautteen mukaan opettajat toivoivat apua sopivien maatilojen ja maaseutuyritysten etsimiseen, vierailuista sopimiseen ja kuljetusten järjestämiseen. Tätä palautetta on pohdittu yhdessä muiden maatilavierailuja järjestäneiden hanketoimijoiden kanssa. Muun muassa MTK Pohjois-Karjalan Manu-hankkeessa (Maaseutu maistuu nuorille 2013–2014) ja Pohjois-Savon Maaseutuammattiin ry:n toiminnassa on saatu samankaltaisia kokemuksia.

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus on pitkäjänteisesti kehittänyt maatiloja oppimisympäristöinä. Maalle oppimaan -sivusto sai alkunsa maatalouden esittelypuisto Elonkierrosta Jokioisilta 2000-luvun alussa. Paikalliset opettajat ja MTT:n tutkimusväki suunnittelivat yhdessä koululaisille toiminnallisia vierailuja Elonkierto-puistoon. Vierailujen pääperiaatteena oli tekemällä oppiminen. Paikallisten koulujen vierailujen lisäksi kokeiltiin leirikouluja kaupunkilaislapsille. Elonkierrosta saatujen hyvien kokemusten pohjalta syntyivät Maalle oppimaan -leirikoulut. Leirikouluja suunniteltiin ja testattiin vuosina 2002 - 2005 Eco Learn -hankkeessa. Maalle oppimaan leirikoulujen jalanjäljissä seurasi koulu-lähimaatilayhteistyön kehittäminen vuosina 2006 - 2007 Interreg -hankkeen avulla (MTT 2008).

Ruokatieto Yhdistys ry edistää lasten ja nuorten tietämystä ruuan alkuperästä ja edistää terveellistä ravitsemusta. Ruokatiedon sivustolla on runsaasti materiaalia myös opettajille. (Ruokatieto 2014.)

Älykäs maaseutu -hankkeessa jatkettiin verkostoitumista näiden toimijoiden kanssa, joiden tavoitteena on saattaa koulut ja maatilat yhteistyöhön, jotta lapset ja nuoret pääsisivät tutustumaan ruuan alkulähteille. Verkoston keskus-

KUVA 7. Nuoret ovat tervetulleita oppimaan eteläsavolaisiin maaseutuuyrityksiin (kuva: Marita Mattila)

teluissa päädyttiin hankeideaan, joka sisältäisi lasten ja nuorten maatilavie-railutoiminnan ja maatilalla tapahtuvan opetuksen kehittämistyötä ja siihen liittyen Farm educator -koulutuksen suunnittelemisen. Tällaista koulutusta on suunniteltu ja tarjottu mm. Saksassa (Flath 2010) ja Norjassa (Hogskolen i Molde 2013) . Farm educator -erikoistumisopintoja voidaan suunnata opettajille, yhteisöpedagogeille, sosionomeille ja maa- ja metsätalousyrittäjille. Farm educator -koulutuksen (30 op) sisällöksi on hankkeen puitteissa suunniteltu seuraavia opintokokonaisuuksia:

Yhtenä käytännön esimerkkinä maatilalla tapahtuvasta oppimisesta koulutuksessa käydään läpi Tanskassa toimivan Luontokoulun ”Haver till Maver” -menetelmä (Haver till maver 2014). Nissinen (2014) kertoo tämän menetelmän koostuvan neljästä periaatteesta:

- Lapset opetetaan tietoisuuteen ruoan alkuperästä ja siitä, miten erilaisia raaka-aineita viljellään. Opetellaan myös valmistamaan ruokaa itse viljellyistä raaka-aineista.

TAULUKKO 3. Farm educator -koulutus

I Koulu ja maatilat
Maatilalla oppimisen taustalla olevat oppimisteoriat ja menetelmät (Jolly 2010; Schockemöhle 2010; Lundström 2010)
Vaihtoehtoiset oppimisympäristöt koulujen työohjelmassa
Toimivan yhteistyöverkoston rakentaminen koulun ja maatiloiden väliseen toimintaan
Maatilavierailujen liittäminen koulujen opetussuunnitelmiin
- ennakkoitehtävät koulussa
- tehtävien purkaminen maatilalla oppimisen yhteydessä tai sen jälkeen koululla
Erityisoppilaiden erityistarpeet maatilalla oppimisessa
Ryhmänohjauksen menetelmät maatilalla tapahtuvassa oppimisessa
II Maatilalla tapahtuvan oppimisen suunnittelu- ja hallintotehtävät
Tarvittavat sopimukset maatilavierailujen toteuttamisessa
Resurssikartoitus koulussa ja maatilalla
Turvallisuus ja vakuutukset maatilavierailuilla
III Maatilalla tapahtuvan oppimisen sisällöt (opiskelijoiden taustan ja suuntautumisen mukaan valittavissa)
Kestävä kehitys maatalan viitekehyksessä
Eettisyys, traditiot ja kulttuuri
Ravinto- ja rehuksien viljely
Kotieläinten hoito
Ruoan reitti, lähiruoka, ihmisen ravitsemus ja ruoan valmistaminen
Green Care ja luontokokemukset maatilalla
Vesistöt, vedet (kala)
Metsäluonto ja metsätalous
Yrittäjyys mautiloilla

- Toiminnassa mahdollistetaan lasten omakohtaiset kokemukset, lapset ovat toimijoita ja tekijöitä omassa oppimisessaan.
- Toiminnassa toteutuu kestävä kehitys ja luonnonmukainen ruoan tuotanto.
- Toiminta tapahtuu pääsääntöisesti ulkona, myös ruoka valmistetaan ulkona. (Nissinen 2014).

Farm educator -opintokokonaisuuden suunnittelua on tarkoitus jatkaa hankkeessa, jota suunnittelevat yhdessä Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto MTK, Svenska lantbruksproducenternas centralförbund SLC, MTK Pohjois-Savo, MTK Pohjois-Karjala, Ruokatieto ry. ja Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Farm education -toiminnan organisoitumista vakituiseksi malliksi halutaan edistää näissä organisaatioissa siksi, että kokemukset maatilavierailuista ja mautiloilla tehdyistä oppimisjaksoista ovat niin positiivisia. Myös oppimistuloksissa on saatu merkittäviä eroja. Pia Smedsin (2011) tutkimuksessa oppilaat

opiskelivat maidon reittiä kolmessa ryhmässä siten, että yksi ryhmä osallistui ainoastaan opetukseen luokassa, yksi ryhmä osallistui opetuksen luokassa sekä maatilalla, ja yksi luokka osallistui opetukseen maatilalla ja keittiössä. Tulosten perusteella ryhmien välillä ei ollut huomattavaa eroa, kun mittaus tehtiin opetuksen jälkeen. Huomattava ero löytyi kuitenkin, kun analysoitiin oppilaiden osaamista viiden kuukauden jälkeen oppimistilanteesta. Ryhmät, joissa oppilailla oli mahdollisuus edes yhden kerran oppia maidon reitistä ja kestävästä kehityksestä maatilaympäristössä, suoriutuivat huomattavasti paremmin kuin muut ryhmät.

Oppilaiden antama palaute antaa uskoa siihen, että työ haastavan, uudenlaisen oppimismenetelmän mallintamiseksi ja käyttöönottamiseksi kannattaa.

”Muistan Emma-viikosta sen, miten pitää hoitaa kasveja. Ja miten paljon saa maitoa lehmästä vuodessa, kyllä mahoton luku mutta kuitenkin.” (Mattila 2012)

”Opimme enemmän ruoan valmistuksesta, emmekä nykyään (ainakaan toivottavasti) oleta ruoan tulevan suoraan valmiina pöytään.” (Mattila 2012)

KUVA 8. Farm Education Conference Saksassa. (kuva: Marita Mattila)

Kansainväliset poiminnot maaseudun kehittämiseksi

Mikkelin ammattikorkeakoulu on mukana maaseudun kehittämisverkostoissa, jotka ovat muodostuneet mm. Emma (2011 - 2013) ja Our Earth hour (2012–2013) -hankkeiden aikana. Älykäs maaseutu hankkeen projektiasiantuntija Marita Mattila on poiminut Farm education -verkoston (<http://farm-education.weebly.com/>) ja Sustainable rural development through youth participation, innovation and entrepreneurship -lippulaivaprojektin (<http://ruralflagship.eu/about/>) työskentelystä ideoita mm. Farm educator -koulutuksen suunnitteluun, Veso-päivän ohjelmaan ja lasten ja nuorten maaseutu-parlamenttiin.

Kansainvälisten kokemusten myötä maaseudun koulutustuotteiden suunnitteluun saatiin uusia poikkialaisia näkemyksiä. Tapahtumiin osallistui yhteensä n. 200 maaseudun kehittäjää, nuorta yrittäjää ja eri tieteenalojen edustajaa. On hyödyllistä nähdä käytännössä, että eri kulttuureissa maaseudun kehittämistyön polku etsii omat uomansa ja eri maissa yritystoiminnassa on kyettävä vastaamaan hyvinkin erilaisiin haasteisiin mm. maanomistusoiloista, rahoitusmahdollisuuksista ja toimintatavoista riippuen.

TAULUKKO 4. Kansainväliset seminaarit ja kokoukset, joista on haettu uusia sisältöjä maaseudun koulutustuotteisiin ja kehittämishankkeisiin

Seminaari/kokous, johon osallistuttu	Paikka, pvm, tilaisuuden vastuhenkilö	Ideat koulutustuotteisiin ja kehittämishankkeisiin
Youth Entrepreneurship Conference	Jurmala, Latvia 19.-23.10.2013 Edgars Linde Viktorija Reine Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs	Ekologiset ratkaisut liikenteeseen ja rakentamiseen Lasten maaseutunäyttely Lähiruokamarkkinat Latvian maataloustieteellisen yliopiston opintosuunnitelma-ratkaisut/ oma maatala Maaseutumatkailun ohjelmapalvelut Kädentaidot – tuotteistaminen Nuorten yrittäjien valmennus-ohjelma ja yrittäjyyskilpailu Kilpailutoiminta maaseudun kehittämistyön vauhdittajana
Farm Education Conference	Bremen/Cloppenburg, Saksa 10.-14.11.2013 Johanna Schockemöhle Universität Vechta Pia Smeds Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus	Kestävän kehityksen integrointi opetussuunnitelmaan Bioenergian merkitys maatalojen tulonmuodostuksessa Farm education -toiminta kiinteä osa koulun opetussuunnitelmaa Luontokokemukset maataloilla Green Care -toiminnan monimuotoisuus
EU rural flagship learning conference	Prusim, Puola 2.-4.12.2014 Agata Markuszewska Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa FAPA	Maaseudun kehittämisverkostojen rakentaminen Maaseutumatkailun yhdistämisen lähiruokapalveluihin Koulutusta maaseutuyrittäjien konseptointiin ja tuotteistamiseen Opintomatkat yrittäjien koulutusmuotona
Yhteistyöneuvottelut ja tutustuminen	Rakvere ja Pandivere, Viro 10.-12.3.2014 Aivar Niinemägi PAIK Leader -yhdistys	Maaseudun asukkaiden hyvinvointi- ja liikuntapalvelut Monitoimikylätalot Kylähistorian ja -kulttuurin vaaliminen Paikkatieto maaseudun palvelujen ja markkinoinnin kehittämisessä Maaseudun markkinoinnin uudet avaukset Yhteisöllisyys maaseudun voimavarana
Sustainable rural development -seminaari	Pietari, Venäjä 6.-10.4.2014 Svetlana Tereshchenko Saint Petersburg State Forest Technical University	Maaseudun kehittämistoiminnan kehityspolku Matalan kynnyksen yrittäjyys Venäjän mahdollisuudet esim. marjanviljelyn osaamisen vientimaana Kulttuurierojen huomioiminen opetussuunnitelmissa

Osa II

ETELÄSAVOLAINEN
MAASEUTUOSAAMINEN NYT JA
TULEVAISUUDESSA

Työelämän ja yritysten osaamistarpeet Etelä-Savossa – Lähtökohta koulutukseen, osaamisen vahvistamiseen ja osaavan työvoiman tuottamiseen

Projektiasiantuntija Kirsi Lappalainen, Etelä-Savon ammattiopisto

Etelä-Savon ammattiopiston ensisijainen tehtävä on kouluttaa työmarkkinoille osaavaa työvoimaa toisen asteen ammatillisen tutkintojärjestelmän mukaisten mahdollisuuksien avulla. Tällä hetkellä ammatillinen tutkintojärjestelmä, jonka opetusviranomaiset ja oppilaitosten edustajat ovat kehittäneet tiiviissä yhteistyössä työelämän toimijoiden ja muiden sidosryhmien kanssa, tarjoaa sekä nuorille että aikuisille yksilöitä palvelevan, joustavan tutkinnon ja täydennyskoulutuksen suorittamismahdollisuuden. Edellisen lisäksi nuorille suunnattujen ammatillisten perustutkintojen keskeinen tavoite on myös tuottaa hyvät yhteiskunnassa toimimisen ja elinikäisen oppimisen valmiudet.

Viime vuosikymmenen aikana uudistettu ammatillinen tutkintojärjestelmä ja ammatilliset koulutuksen perusteet, opetussuunnitelmat sekä osaamistarvelähtöinen täydennyskoulutus edellyttävät koulutuksen ulkopuolisten oppimisympäristöjen laajan hyödyntämisen osana näyttötutkintojärjestelmää sekä työelämälähtöisiä ja työvaltaisia ammatillisen koulutuksen toteutustapoja.

Etelä-Savon ammattiopisto on vastannut työelämän tarpeisiin ja yhteiskunnan muuttuviin haasteisiin nostamalla oppilaitoksen toiminnan strategisissa tavoitteissa kriittisiksi menestystekijöiksi asiakasnäkökulman kannalta joustavat, uusiutuvat koulutuspalvelut sekä olemalla mukana sisällä työelämässä ja sen muutoksissa. (Etelä-Savon ammattiopisto 2012.) Kumppanuus- ja henkilöstönäkökulmassa kriittisiksi näkökulmiksi oppilaitos on asettanut tavoitteen luoda kiinteitä, vastavuoroisesti toimivia kumppanuussuhteita työelämään osaavan opettajakuntansa avulla. Oppilaitoksen toimintatapojen uudistamistavoitteiden saavuttaminen on vaatinut oppilaitoksen johdolta päätöksiä uusien innovatiivisten toimintatapojen käyttöönotosta ja valmiuksia mahdollistaa uuden toiminnan organisointia ja ohjausta ja oppimista. Tähän liittyen on muun muassa vahvistettu opetuksen sisällöllistä ja menetelmällistä yrittäjyyskasvatusta, tuettu sähköisten ja tietoteknisten menetelmien käyttöä opetuksessa sekä uudistettu oppimisympäristöjä sekä luotu uusia, eritasoisia

ja uusilla tavoilla toimivia työelämäkumppanuuksia myös kansainvälisesti. Etelä-Savon ammattiopiston hallituksen 12.12.2013 hyväksymän Etelä-Savon Koulutus Oy:n kehittämissuunnitelma 2014–2020 velvoittaa toimimaan uudistumisen suuntaan.

Osaamistarvehaastattelut pohjaksi koulutuksen työelämävastaavuudelle ja osaamisperustaisuudelle

Tässä artikkelissa kuvataan työelämähaastatteluja systematisoituna toimintamallina, jonka organisoinnilla on viety järjestelmällisesti eteenpäin koulutuksen työelämävastaavuuden ja osaamisperustaisuuden lisäämistä koko oppilaitoksen tasolla. Haastatteluaineistot ovat kytketty myös osittain opettajien osaamisen arviointiin, jolloin myös opettajien osaamisen arviointi ja kehittäminen on tulevaisuussuuntautunutta.

Eri alojen yritys- ja työelämäkumppanit kartoitetaan systemaattisen, puolistrukturoidun haastattelun avulla. Haastattelun tekevät pääsääntöisesti alojen opettajat, joiden tehtävä on uudistaa omaa opetustaan. Haastattelijoina toimineiden opettajien palautteen mukaan opettajat ovat innostuneet saamastaan uudenlaisesta kontaktista työelämän kanssa. Uudet, vasta aloittaneet opettajat kokevat saavansa mahdollisuuden päästä vuorovaikutukseen alansa työelämäedustajien ja yrittäjien kanssa siten, että syntyy opetuksen uudistavia yhteisiä työmalleja ja samalla opettajan tieto työprosesseissa vaadittavasta osaamisesta päivittyy. Joillakin aloilla opettajat ovat tehneet haastattelun pareittain. Kokenut ja kauan työelämäyhteistyötä tehnyt opettaja ja uusi, aloitteleva opettaja tekevät haastattelun yhdessä, jolloin mahdollistuu hiljaisen tiedon siirto sekä vertaistuki ja oppiminen puolin ja toisin. Yleensä opettaja kohtaa työelämän edustajat, kun hän hoitaa opiskelijan opiskeluihin liittyviä asioita, jolloin opettajan ja työelämän kohtaaminen ja vuorovaikutus kohdistuvat opiskelijaan. Yrityshaastattelussa opettajan ja työelämän edustajan kahdenkeskinen kohtaaminen mahdollistaa käymään keskustelua työssä ja ammateissa tarvittavasta osaamisesta ilman valmiiksi asetettuja tavoitteita tai arviointivelvoitteita. Menetelmässä ei voi epäonnistua; vaikka saadut tiedot osaamistarpeista ammateittain voivat olla laajuudeltaan hyvin vaihtelevia, niin tiedot ovat sisällöllisesti joka tapauksessa olemassa olevaa toiminnasta tulevaa tietoa.

Osaamistarveluokituksella saadaan yhteinen kieli

Haastatteluaineisto tallennetaan C&Q-tietokantaan, joka luokittelee saadut osaamistarpeet tietokannassa olevan luokitusjärjestelmän mukaisesti. Luokituksen avulla pystytään yritysten/työelämän osaamistarpeet kuvaamaan siten, että koulutuksen ja yritysten/työelämän kieli yhtenäistyy yhteisesti ymmärrettäväksi ja käsiteltäväksi kieleksi.

Etelä-Savon ammattiopistossa on C&Q-menetelmää aluksi kokeiltu Kartturihankkeessa (ESR) vuosina 2010 - 2012. Hankkeen kehittämistoiminnan ta-

voitteeksi oli asetettu systemaattinen laadullisen ennakoinnin toimintamalli, jonka avulla taataan osaavien työntekijöiden tarjonta alueen yrityksiin.

Hankkeen toiminnan aikana vahvistui käsitys siitä, että opetuksen laadun kehittämisen edellyttää entistä aktiivisempaa alueellista yhteistyötä työelämän sekä yritysten edustajien kanssa. Opetusta kehitettäessä tulee tunnistaa työelämän osaamistarpeet, joiden avulla voidaan suunnata opetussuunnitelmien päivittämistä, täydennys- ja lisäkoulutustarjonnan kohdentamista sekä opettajien osaamisen kehittämistä.

Työelämälähtöisyyden vahvistaminen työelämäfoorumityöskentelyllä

Osana kehittämistyötä aloille koottiin työelämäfoorumit, joiden tarkoituksena on lisätä oppilaitoksen ja työelämän vuoropuhelua ja tuoda syventäviä näkökulmia työelämästä kerättyihin osaamistarpeisiin. Työelämäfoorumien tehtävänä on olla mukana opetussuunnitelmien uudistustyössä, esittää mahdollisuuksia laajentaa työpaikkoja ja yrityksiä toimimaan oppimisympäristöinä ja osana näyttötutkintojärjestelmää. Työelämäfoorumit tuovat myös näkemyksiä mahdollisuuksista suunnitella ja toteuttaa työelämälähtöisiä ja työvaltaisia ammatillisen koulutuksen toteutustapoja.

Osaamisperusteisuuden vahvistaminen

Yritysten /työelämän haastattelut sisältävät kysymyksiä, joiden vastausten avulla saadaan kartoitettua ja mahdollistettua opiskelijan yksilölliset valinnan mahdollisuudet sekä tutkinnon osien järjestäminen yhteistyössä muiden koulutuksen järjestäjien ja työelämän kanssa. Aidot työtilanteet suunnitellaan pedagogisesti oppimistilanteiksi. Osaamisperusteisuuden vahvistaminen koulutuksessa edellyttää yhä laajenevassa määrin työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävän koulutuksen toteuttamista.

Hankkeen aikana syntynyt C&Q:n kartoitusten toimintamalli Etelä-Savon ammattiopistossa (kuva 1) otettiin käyttöön asteittain, ja sitä on syksystä 2013 alkaen systemaattisesti käytetty eri aloilla. Tähän mennessä yritys-/työelämähaastatteluja on tehty noin 300. Haastattelut ovat kohdistuneet lähes kaikille Etelä-Savon ammattiopiston edustamille koulutusaloille.

Osaamisperusteisuudella koulutuksessa tavoitellaan sitä, että ammattitaitovaatimukset eli työelämässä vaadittava osaaminen olisi opetuksen ja ohjauksen sekä arvioinnin ja osaamisen tunnustamisen lähtökohtana. Meneillään olevassa ammatillisen koulutuksen ammatillisten tutkintojen perusteiden uudistamistyössä halutaan yhä enemmän pois oppiaine- ja sisältö- ja aika-keskeisyydestä. Tämä lähtökohta on jo nykyisissä ammatillisen koulutuksen perusteissa, mutta tehtyjen arviointien mukaan se ei ole toteutunut vielä kaikilta osin.

KUVA 1. Työelämän osaamiskartoitusten toimintamalli Etelä-Savon ammattiopistossa

Etelä-Savon ammattiopistossa yrityshaastattelut sekä henkilöstön osaamiskartoitukset C&Q-menetelmällä ovat yksi mahdollisuus luoda oppilaitokseen työelämän kanssa yhteistyössä toimintatapoja, joissa pedagogisen toiminnan lähtökohtana on työelämälähtöisen osaamisen hankkiminen ja osaamisen laadunvarmistaminen. Työelämä voi oppilaitoksen kanssa yhdessä määrittellä osaamisen ja siihen johtavat toimenpiteet. Lisäksi yhteisellä työelämäfoorumiyhteistyöllä on osaamisen saavuttamiseksi kuvattu ja määritelty tarvittavat oppimisprosessit / opetus- ja ohjaus- sekä arviointiprosessit. Näin työelämälähtöisesti toimien saadaan oppijan osaaminen ja oppijan osaamisen kehittämisen tuki keskiöön ja pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohdaksi ja voidaan helpommin siirtyä pois oppiaine- ja sisältö- ja aikakeskeisyydestä. Tiivistä työelämän kanssa toteutettu koulutus mahdollistaa myös osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tehostamisen. Opiskelijalla hallussa oleva osaaminen ja sen päälle tarvittavin osin uuden osaamisen hankkiminen tulee näkyväksi työtehtävien ja työprosessien suoritusten aikana. Opiskelu- ja koulutusvaiheessa opiskelija saa ohjausta ja palautetta osaamisen vahvistamiseksi. Lopullinen arviointi kohdistuu opiskelijan osaamiseen ja osaamisen tasoon.

Kilpailukykyä eteläsavolaiseen maaseutuyrittämiseen: KILPURI-hanke (EMR) kevät 2014

Pro Agria, Etelä-Savo on tehnyt yhteistyössä Etelä-Savon ammattiopiston kanssa Kilpailukykyä eteläsavolaiseen maaseutuyrittämiseen, Kilpuri -hankkeessa 23 yrityshaastattelua Etelä-Savon alueella kotiin palveluja tuottavalle yrittäjälle. Osaamistarpeiden osalta aineistoa on kerätty C&Q-haastattelumenetelmällä. Aineisto on tuottanut tietoa yritysten vahvasta osaamisesta eri palvelujen tuottamiseen sekä liiketoimintaosaamiseen. Lisäksi haastattelut ovat kotiin tuotettavien palvelujen laadun ja saatavuuden näkökulmasta tuoneet esiin yritysten osaamisen kehittämiseen liittyviä tarpeita. Aineistosta nousee esiin konkreettisia yrityskohtaisia osaamisvajaita, joihin tulee suunnitella koulutuksia, tiedotustilaisuuksia ja muita osaamista vahvistavia toimenpiteitä.

Haastatteluista esiin nouseviin tarpeisiin tulee vastata sopivalla aikataululla. Haastatteluihin pohjautuen Kilpuri-hanke järjesti Juvalla 9.4.2014 ensimmäisen tiedotustilaisuuden Arvonlisäverottomuus ja kotitalousvähennys kotiin tuotettavissa palveluissa. Osallistujia oli 32 henkilöä, jotka kokivat, että he tarvitsevat tätä tietoa pikaisesti toimintansa tueksi (kuva 2).

Kesällä ja syksyllä 2014 järjestetään logistiikan ammattipätevyyteen liittyvä liikennelupakoulutus ja kuljettajien ammattipätevyyteen liittyviä koulutuksia Juvalla, Mikkelissä ja Pieksämäellä. Lisäksi pitemmälle aikavälille suunnitellaan sekä liiketoiminnallista että ammatillista neuvontaa, ohjausta ja koulutusta sekä muita yhdessä sovittavia toimia osaamisvajaiden poistamiseksi ja jo olemassa olevan osaamisen vahvistamiseksi.

KUVA 2. Arvonlisäverottomuus ja kotitalousvähennys kotiin tuotettavissa palveluissa -tiedotustilaisuuden koonti- ja palautevaihe. (kuva: Suvi Korhonen)

Syksyllä 2014 alkaa Juvalla sosiaali- ja terveysalan perustutkinto, lähihoitaja, jonka opetusohjelmassa painotetaan kotityöpalveluosaamista (ks. Älykäs maaseutu-hankkeen tulokset: lähihoitajakoulutuksella vastataan uudenlaiseen osaamistarpeeseen).

Syksyllä 2014 Pro Agria, Etelä-Savo julkaisee Kilpuri-hankkeen haastatteluaineistosta selosteen, jossa kuvataan seikkaperäisemmin kotityöpalveluja tuottavien yritysten liiketoiminnan nykytilaa ja yritysten tulevaisuuden näkymiä ja osaamistarpeita.

Eteläsavolaisella maatilalla opitaan – koulutusta maaseudun yrittäjille

Projektipäällikkö Sonja Miettinen, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Johdanto

Maatalouselinkeinoissa ja sitä kautta koko maaseudun elinkeinorakenteessa on käynnissä voimakas rakennemuutos. Tilamäärä vähenee ja tilakoko kasvaa. Tilakoon kasvaessa maataloja ei enää hoideta yksinomaan viljelijäperheen voimin. Tulevaisuuden maataloille ja maaseutuyrityksiin tarvitaan ammatillisen koulutuksen saaneita uusia yrittäjiä ja työntekijöitä, joista on jo nyt pulaa.

Samanaikaisesti muu maaseudun yritystoiminta kehittyy. Maatilat hyödyntävät oman työn ohella monien eri alojen ammattilaisten palveluita. Esimerkiksi erilaisten urakoitsijoiden, tilatyöntekijöiden, metsäalan työntekijöiden ja tietotekniikan taitajien kysyntä on kasvanut. Myös erilaisia palveluja ja tuotteita tarjoaviin yritys- ja organisaatioihin tarvitaan maaseudulla ammatitaitoisia työntekijöitä.

Maaseutu on monimuotoistunut. Perinteisen maatalouden rinnalle on syntynyt monipuolista yrittäjyyttä: metsäyrittäjyyttä, koneurakointia, hoivapalveluja sekä maaseutu- ja luontomatkailua. Parantuneet tietoliikenneyhteydet mahdollistavat etätönn. Maaseudulla on monia mahdollisuuksia, ja maaseutu tarvitsee moniosaajia. Maaseutu tarvitsee nuoria.

Useilla nuorilla ei kuitenkaan ole tietoa maaseudun mahdollisuuksista; moni siirtyy Etelä-Savosta muualle Suomeen opiskelun ja työn perässä. Vastaavasti maaseutualoista kiinnostuneet nuoret jäävät usein vähäiselle tiedolle mahdollisuuksista maaseudulla. Monista maaseutualan osaajista on pulaa, mutta maaseudusta kiinnostuneiden nuorten on vaikea löytää paikkaansa luonnonvara-alan oppilaitoksissa ja maaseutualan töissä.

Nuorella voi olla monia maaseudun ammateissa tarvittavia kykyjä, taitoja ja kiinnostuksen kohteita, jotka eivät välttämättä pääse koulussa esille. Näitä taitoja ovat esimerkiksi eläinten käsittely, koneiden käyttö, kasvien viljely ja hoito, metsänhoito sekä luonnossa selviäminen.

Nuorten on tärkeää saada tietoja myös maaseutuammattien erikoistaidoista. Nuoret, koulujen opettajat ja opinto-ohjaajat tarvitsevat tietoa maaseutuam-

KUVA 1. Eläinten antamat elämykset ovat nuorille tärkeitä. (kuva: Marita Mattila)

matteihin kouluttautumisesta, työllistymismahdollisuuksista maaseudulla ja maaseutuyrittäjyydestä. Tarvetta on myös maaseutuammattien tuntemuksen ja arvostuksen lisäämiselle. Esimerkiksi luonnonvara-alan koulut sijaitsevat usein kaupunkien ulkopuolella, jolloin nuoret tarvitsevat koulutukseen ha-
keutuakseen käytännön kokemuksia alasta ja tietoja tulevaisuudennäkymistä.

Mikkelin ammattikorkeakoulun projekteissa on pitkäjänteisesti etsitty keinoja nuorten ja maaseudun yhdistämiseen. Tavoitteena on ehkäistä nuorten pois-
muuttoa maakunnasta, edistää maaseudulla toimivien yritysten jatkuvuutta ja parantaa nuorten työllistymis- ja yrittäjäysmahdollisuuksia maaseudulla. Yrittäjille halutaan tarjota yhteys alueen nuoriin ja mahdollisuuksia palkata kesätyöntekijöitä tai ottaa työharjoittelijoita.

Maaseutu oppimisympäristönä

Miten maito päättyy purkkiin ja jauheliha pakettiin? Ruoan alkuperä ja reitti pelloilta pöytään on nykyään tuntematon monelle lapselle ja nuorelle. Nuorilla tulisi olla asenne, taito ja tieto tehdä tiedostettuja valintoja, jotka ovat kestäväen kehityksen tavoitteiden mukaisia, ja heidän tulisi pystyä toimimaan näiden valintojen mukaan. (Risku-Norja & Aaltonen 2007, 8; Risku-Norja & Korpela 2010.)

Tarkoitus maatilojen ja koulujen välisessä yhteistyössä on opettaa oppilaille maa- ja metsätalouden asioita todellisessa ympäristössä tekemällä ja kokemalla oppien. Nuoretkin oppilaat sisäistävät tietoa ruoan alkuperästä, kun saavat suoran kokemuksen ruoantuotantoon ja osallistuvat siihen aktiivisesti. Vaikka lyhyet maatilavierailut eivät yksin mahdollista syvällistä oppimista, oppilaat oppivat niillä erilaisten maatalon ja metsätalouden töiden lisäksi toimimaan ryhmässä luokkakavereidensa kanssa ja kuuntelemaan ja työskentelemään aiemmin tuntemattomien ihmisten kanssa. Omakohtaisten kokemusten saaminen näkemällä ja tekemällä auttaa oppilaita omaksumaan tietoa, joka auttaa ymmärtämään saman aihepiirin syvällisempiä aiheita opintojen myöhemmässä vaiheessa. (Risku-Norja & Korpela 2010; Kos & Jerman 2012.)

Koulun näkökulmasta kysymyksessä on opetuksen kehittäminen oppimisympäristöä laajentamalla. Maatilavierailut soveltuvat usean oppiaineen opetussuunnitelmaan, ja niillä käsiteltävät teemat usein ylittävät oppiaineiden väliset rajat. Maatilat tarjoavat autenttisen ja realistisen oppimisympäristön, ja maatilavierailut tuovat vaihtelua normaaleihin koulurutiineihin. Lisäksi yhteys oman lähiympäristön ja kotiseudun toimijoihin tukee nuorten kasvattamista aktiiviseen kansalaisuuteen. (Risku-Norja & Aaltonen 2007, 8 - 9; Risku-Norja & Korpela 2010.)

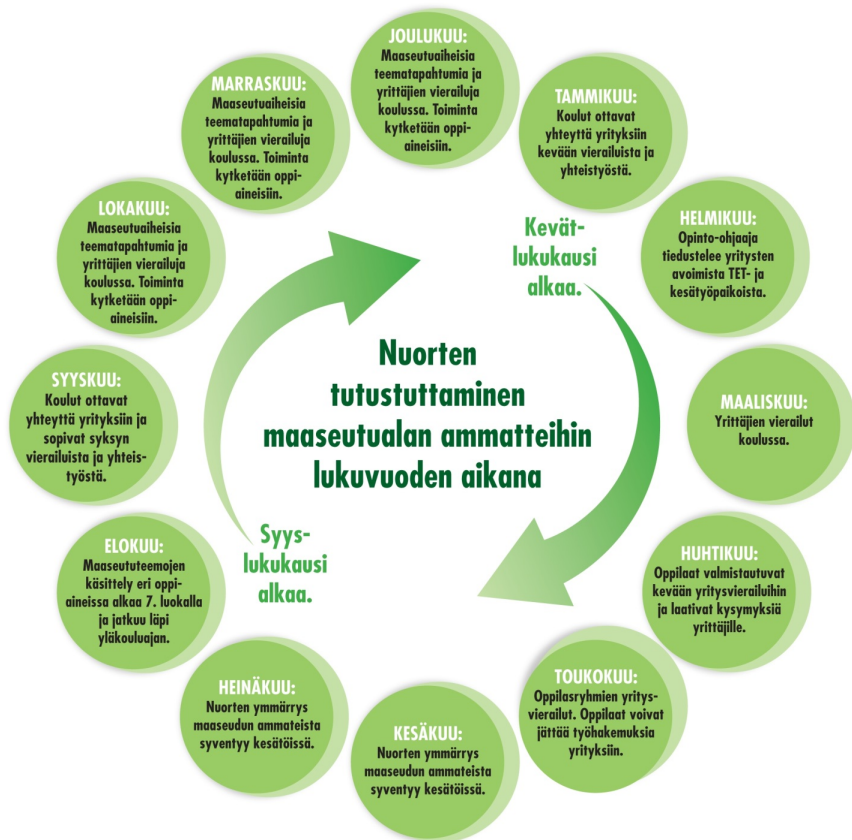
Yrittäjien motiivi maatioilla oppimisen tarjoamiseen on pienten tilojen toimeentulomahdollisuuksien monipuolistaminen ja maatalouden arvostuksen kohentaminen. Ottamalla vastaan koululaisryhmiä yrittäjät saavat tilaisuuden kohdata ja kasvattaa tulevaisuuden kuluttajia kertomalla ruoantuotannosta ja sen vastuullisuudesta. (Risku-Norja & Aaltonen 2007, 6; Risku-Norja & Korpela 2010.)

Oppilaiden asenne maaseutua ja maataloutta kohtaan on vaikuttanut muuttuvan positiivisemmaksi maatilavierailun jälkeen. Lisäksi yhteys lähialueen toimijoihin vahvistaa nuorten kulttuuri-identiteettiä ja sidettä kotiseutuunsa sekä kohottaa alueellista yhteisöllisyyttä. (Risku-Norja & Aaltonen 2007, 6; Risku-Norja & Korpela 2010.)

Maatioilla oppimista edistävien toimijoiden, mm. erilaisten järjestöjen ja projektien, tavoitteena on, että maatila vakiinnuttaisi paikkansa oppimisympäristönä koulujen ulkopuolisessa opetuksessa muodostaen pysyvän yhteistyösuhteen koulujen ja lähimaatilojen välille. Kuvassa 2 esitellään Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla -projektissa Etelä-Savon koulujen ja maatilojen käyttöön kehitetty toimintamalli.

Eteläsavolaisella maatilalla opitaan

Eteläsavolaisella maatilalla opitaan -projekti (2013–2014) on koulutushanke, jossa kehitetään maatalous-, metsä- ja elintarvikealojen yrittäjien viestintäosaamista ja vuorovaikutustaitoja sekä tehostetaan tiedottamista maaseutu-

KUVA 2. Maaseutukasvatuksen vuosikello Etelä-Savossa (Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla -hanke, 2011–2013)

ammateista ja yrittäjyydestä maaseudulla. Projektissa kehitetään edelleen Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla -projektissa (2011–2013) luotua maaseutukasvatuksen toimintamallia sekä koulu- ja yritysverkostoja. Projektikoulutuksen on suorittanut 11 maatalous-, metsä- ja elintarvikealojen yrittäjää eri puolilta Etelä-Savo.

Päiväkoulutukset

Projektin koulutuskokonaisuus jaettiin osiin, joista jokaisella oli oma tavoitteensa ja tarkoituksensa. Projekti aloitettiin alkukartoituksella, jossa mukaan lähteneet yrittäjät arvioivat toteuttamiaan maatilavierailuja ja niiden kehitysedellytyksiä jatkossa sekä verkostoituivat keskenään. Yrittäjät perehdyttiin projektin aihepiiriin käymällä läpi erilaisia tapoja toteuttaa maatilavierailuja ja edistää maataloilla oppimista.

Perehdytyksen jälkeen aloitettiin projektin päiväkoulutukset. Päiväkoulutusten tarkoituksena oli antaa yrittäjille tarpeellista taustatietoa maatilavierailujen järjestämiseen. Neljä päiväkoulutusta järjestettiin kuukauden välein, ja ne

käsittelivät kukin eri teemaa. Koulutuksen aihepiirejä olivat nuoruus elämänvaiheena, nuoren kohtaaminen ja ryhmänohjaus, viestintä ja tiedotus, turvallisuus maatilavierailulla ja nuori työntekijänä maatilalla sekä ruokakasvatus, turvallinen ruokaketju ja kestävä kehitys.

Päiväkoulutukset sisälsivät teoretietoa, asiantuntijaluentoja, toiminnallisia harjoitteita ja yrityksen toimintaa kehittäviä tehtäviä. Ne vahvistivat yrittäjien tietopohjaa ja avasivat erilaisia näkökulmia. Koulutustilaisuuksissa heräsi aina vilkasta keskustelua niin asiantuntijakouluttajien kanssa kuin yrittäjryhmän sisällä. Lisäksi yrittäjät saivat koulutuksesta käytännön työkaluja maatilavierailujen järjestämiseen.

Opintomatka

Päiväkoulutusten päätyttyä yrittäjryhmä teki projektipäällikön johdolla opintomatkan, jolla syvennettiin projektiperhdytyksessä ja koulutuspäivissä opittuja tietoja ja taitoja. Opintomatkan tärkein tavoite oli tutustua toisessa Euroopan maassa toimivien yritysten toteuttamiin maatioilla oppimisen tapoihin ja laajentaa yritysten verkostoja.

Matkakohteeksi valittiin Dumfriesin ja Gallowayn alue Skotlannista. Skotlannissa maatioilla oppiminen on huomattavasti järjestäytyneempää kuin Suomessa. Koulujen ja maatiolien välistä yhteistyötä kehittää Royal Highland Education Trust, joka on maatalousyrittäjien perustama järjestö maatioilla oppimisen edistämiseksi. Lisäksi useat maatilat tarjoavat oppimisen mahdollistavia vierailuja ja muuta opetuksellista toimintaa osana omaa liiketoimintaansa.

Opintomatalla yrittäjät pääsivät tutustumaan muualla toimiviin maatalousyrittäjiin ja näkivät näiden valitsemaa tapoja harjoittaa maataloutta ja toteuttaa oppimistoimintaa maatioilla. Erilaisia oppimis- ja vierailumalleja käytännössä koettuaan yrittäjät pystyivät arvioimaan erilaisia tapoja toteuttaa maatilavierailuja ja he voivat valita omalle tilalleen sopivimmat menetelmät.

Matkan aikana yrittäjät saivat lisäksi etäisyyttä omaan maatioilaansa, jolloin he voivat tarkastella oman yrityksensä toimintaa objektiivisemmin. Näin yrittäjät voivat paremmin havaita omien tilojensa vahvuuksia ja kehittämiskohteita maatiooppimistoiminnan laadun varmistamiseksi.

Tilakohtainen konsultointi ja valmennus sekä pilottivierailu

Tilakohtainen konsultaatio ja valmennus toteutettiin kullakin tilalla luentokoulutuksen jälkeen. Siihen osallistuivat yrittäjä, projektipäällikkö, 4H-toiminnanohjaaja ja yhteistyökoulun opettaja. Tilaisuudessa kartoitettiin tilan vahvuudet ja kehityskohteet oppimisympäristönä toimimiseen, suunniteltiin koululaisryhmille tarjottavia vierailusisältöjä ja valmennettiin yrittäjiä ottamaan vierailuryhmät vastaan.

Yrittäjien päiväkoulutuksissa oppimia tietoja ja taitoja, opintomatkalta saatujen ideoiden soveltamista ja yrityksen tarjoamia vierailuohjelmia arvioitiin yrityskohtaisilla pilottivierailuilla. Pilottivierailulla koululaisryhmä vieraili maatilalla ja vietti siellä opetuksellisen päivän yrittäjän johdolla. Pilottivierailun jälkeen yrittäjä, projektipäällikkö ja opettaja arvioivat vierailun sisällön ja sujuvuuden vierailukokemusten ja oppilailta kerätyn palautteen perusteella. Palautteesta yrittäjät saivat vahvistusta onnistumisen kokemuksista ja kehitysehdotuksia vierailujen toiminnallisuuden ja mielekkyyden varmistamiseksi.

Maaseutukasvatuksen vakiinnuttaminen Etelä-Savoon

Eteläsavolaisella maatilalla opitaan -projektin (2013–2014) tuloksena Etelä-Savoon on syntynyt ammattitaitoisten maaseutuyrittäjien omistamia oppimismaatiloja, joilla nuoret pääsevät konkreettisesti kokemaan maaseudun elämää sekä saavat tietoa maaseutuammateista ja maaseutuyrittäjyyden tarjoamista mahdollisuuksista. Yritykset ovat saaneet kontaktipinnan alueen oppilaitosten nuoriin, mikä parantaa yritysten rekrytointimahdollisuuksia ja nuorten mahdollisuuksia työllistyä alueen yrityksiin. Koulujen ja yritysten välinen yhteistyö on vahvistunut, ja toimijat ovat saaneet uusia verkostoja.

Koulu-maatilayhteistyö kaipaa kuitenkin edelleen ulkopuolelta tulevaa nostetta. Koulut ovat tyytyväisiä saamiinsa verkostoihin ja projektitoiminnan kautta löytämiinsä maatilakohteisiin, mutta harvaan asutulla maaseudulla pitkät välimatkat aiheuttavat haasteen mm. kuljetuskustannusten muodossa. Yrittäjät kaipaavat toiminnallista ja taloudellista tukea sekä verkosto- tai järjestötoimijaa moottoriksi maatilavierailujen järjestämiseen; pienehkön yrittäjäryhmän talkoovoimin toiminnan kestävyys ei ole pitkällä aikavälillä todennäköistä.

Projektikoulutuksen vakiinnuttaminen ja muokkaaminen eri toimijoille sopivaksi on yksi keino maaseutukasvatuksen juurruttamiseen Etelä-Savossa. Koulujen opettajille ja opinto-ohjaajille sekä erilaisille järjestötoimijoille voitaisiin tarjota koulutusta maatilavierailujen järjestämiseen. Projektikoulutukseen jo osallistuneille yrittäjille voitaisiin tarjota jatkokoulutusta, ja muille toiminnasta kiinnostuneille yrittäjille voitaisiin käynnistää peruskoulutus uudelleen.

Eteläsavolaisella maatilalla opitaan -projektissa on luotu laadukas koulutuskokonaisuus, jota kannattaa hyödyntää ja kehittää edelleen esimerkiksi avoimen ammattikorkeakoulutuksen muodossa. Koulutuksen aihepiirejä syventämällä ja lisäämällä sekä eri kohderyhmien näkökulmat ja nuorten pilottivierailuista antama palaute huomioon ottamalla toimivasta konseptistä on mahdollista räätälöidä eri toimijoiden tarpeisiin vastaavia koulutustuotteita, joiden tuloksena Etelä-Savoon voidaan kehittää aiempaa alueellisesti laajempi, sisällöltään monipuolisempi ja vaikuttavuudeltaan vahvempi maaseutukasvatuksen toimintamalli ja maaseutukasvatusta edistävä toimijaverkosto.

Eteläsavolaisella maatilalla opitaan – projektia rahoittavat Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahasto ja Etelä-Savon ELY-keskus. Projekti on alkanut 1.9.2013 ja se päättyy 31.12.2014.

Yrittäjyyden kipinä maaseudun kehittämässä

Kehittämispäällikkö Taisto Hirvonen, Etelä-Savon ammattiopisto

Kipinä yrittäjyyteen syntyy usein jo lapsuuden kodissa tai opiskelun aikana. Vanhempien toiminta yrittäjänä saattaa toimia hyvänä esimerkkinä ja siten kannustaa nuorta ryhtymään jossakin elämänsä vaiheessa yrittäjäksi. Ammatillisen osaamisen lisääntyminen ja työelämäkokemuksen karttuminen madallavat kynnyistä perustaa oma yritys jo opiskelun loppuvaiheessa tai myöhemmin työelämään siirryttyä.

Yrittäjyysvalmennus

Opiskelun aikaisiin kokemuksiin vaikuttavat oppimissisältöjen ohella oppimisympäristöt ja opiskeluun käytetyt menetelmät. Yritystoiminnan aloittamiseen tarvitaan perustiedot yrittäjyydestä, kuten yrityksen perustamisprosessista, tuotteista ja palveluista, rahoituksesta, riskeistä, markkinoinnista ja myynnistä, hinnoittelusta, asiakkaista, yritystaloudesta ja mahdollisesta luvanvaraisuudesta. Lisäksi tarvitaan ammatillista osaamista, kuten käden taitoja, asiakaspalvelutaitoja, teknistä, sosiaalista ja/tai kaupallista osaamista, joiden varaan suunniteltu liiketoiminta rakentuu.

Oppimisympäristöillä ja -menetelmillä luodaan mahdollisuuksia opiskelijan aktiiviselle, omatoimiselle, vastuulliselle ja luovalle toiminnalle. Ammatillisista ja yrittäjämäistä toimintaa vahvistetaan erilaisilla pedagogisilla ratkaisuilla. Yrittäjyyttä tukevissa oppimistilanteissa on oppimaan innostamista, kyseenalaistamista, uuden keksimistä, asiakaspalvelutilanteita, yksilöiden ja ryhmien aktiivista työtä, luovuutta ja tarpeenmukaisten teknisten ja muiden oppimista tukevien koneiden ja laitteiden oivaltavaa käyttöä. – Oppimistilanteissa on tekemisen meininkiä!

Yrittäjyyspedagogiikan mukaisesti oppimistilanteiden toteutus voi pohjautua useisiin pieniin, opiskelijaa aktivoiviin menetelmiin tai vaihtoehtoisesti yritystoiminnan harjoitteluun osana ammatillista kasvua. Yritystoimintaan liittyviä osaamisalueita harjoitellaan varsin yleisesti FINPEC:n harjoitusyrityksissä, NY-yrityksissä ja opiskelija-osuuskunnissa.

Yrittäjyyttä Esedusta

Etelä-Savon ammattiopistossa (Esedu) on viime vuosien aikana panostettu näihin kaikkiin yritystoiminnan harjoittelua tukeviin menetelmiin. Oppilaitoksessa toimii parhaillaan (2014) yksi FINPEC:n harjoitusyritys, kaksi osuuskuntaa ja 18 NY-yritystä.

NY-yritys on opiskelijoiden perustama oikealla rahalla toimiva harjoitusyritys, joka myy asiakkaille tuotteita ja palveluita. NY-yrityksen noin vuoden mittainen elinkaari muodostuu yrityksen toimintojen suunnittelusta, perustamisesta, 3 - 6 kuukauden mittaisesta liiketoiminnallisesta jaksosta ja sen jälkeen yrityksen hallitusta lopettamisesta. Yrityksen toiminnan puolivälissä laaditaan osavuosikatsaus ja toiminnan lopussa vuosikertomus.

NY-yrittäjyys tukee oppilaitoksen yrittäjyyskasvatustyötä ja antaa toiminnassa mukana oleville opiskelijoille runsaasti yrittäjyyteen liittyvää omakohtaista kokemusta. NY-yrittäjien haastattelujen mukaan antoisinta ovat olleet juuri omat kokemukset yrittäjyydestä. Mieleenpainuvimpia elämyksiä ovat olleet markkinoinnissa ja myynnissä onnistuminen sekä kokemukset sen ensimmäisen maksavan asiakkaan saamisesta.

Kokemukset opiskelun aikaisesta asiakaspalvelutyöstä tai harjoitusyritystoiminnasta ovat usein johtaneet omaan yritystoimintaan. Esedussa opiskelleet ovat tutkitusti olleet aktiivisia yrityksen perustajia Etelä-Savossa - viime vuonna lähes joka neljännen maakuntaan perustetun yrityksen taustalla on opiskelua Esedussa. Oheiseen taulukkoon (taulukko 1) on koottu vuosina 2007–2013 Etelä-Savoon perustettujen yritysten määrät ja perustajien opiskelutausta Esedussa.

TAULUKKO 1. Etelä-Savoon vuosina 2007–2013 perustettujen yritysten lukumäärä ja perustajien opiskelutausta Esedussa

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Etelä-Savoon perustettujen yritysten lukumäärä	606	598	517	669	672	564	525
Esedussa opiskelleiden perustamien yritysten lukumäärä	73	106	79	116	86	123	121
Yrityksen perustajista perustutkinnon suorittaneita	20	39	35	35	47	50	49
Yrityksen perustajista ammatti- ja erikoisammattitutkinnon suorittaneita	13	10	6	18	7	16	20
Yrityksen perustaneista lisä- ja täydennyskoulutuksen suorittaneita	68	100	73	108	48	119	83

Taulukossa 1 esitettyjen Etelä-Savoon perustettujen yritysten tiedot on saatu YTJ-rekisteristä. Kaikkien yritysten perustaneiden tietoja on verrattu Esedussa opiskelleiden tietoihin, ja tällä tavalla kyseisen henkilön koulutustausta Esedussa on saatu selvitettyä. Koulutustietoja on tarkasteltu viiden edeltävän vuoden ajalta ennen yrityksen perustamista. Yrityksen perustanut henkilö on voinut opiskella Esedussa perustutkinnon suorittamisen ohella myös lisä- ja täydennyskoulutuksessa.

Lukumääräisesti tarkasteltuna yrityksiä on perustettu runsaammin rakennus-, sähkö-, metalli-, metsä-, hius-, ravintola-, liiketalous- sekä käsi- ja taideteollisuusaloille. Esimerkiksi metsäalan perustutkinnon suorittaneista yrityksen Etelä-Savoon on perustanut vuosien 2007–2013 aikana 24 henkilöä. Lisä- ja täydennyskoulutuksen suorittaneista lukuun ottamatta tutkintotavoitteista yrittäjyyskoulutusta yrityksen on perustanut 111 henkilöä. Merkille pantavaa on myös se, että yrityksen perustaneista kaksi kolmasosaa on ollut miehiä ja yksi kolmasosa naisia.

Se, konkretisoituuko yrittäjyys todelliseksi uravaihtoehdoksi, riippuu kokemusten ja osaamisen lisäksi kunkin henkilön elämäntilanteesta. Mahdollisuus palkkatyöhön, oma ja perheen taloudellinen tilanne, harrastukset ja luottamustoimet, terveys ja muut elämäntilanteeseen vaikuttavat seikat voivat vahvistaa tai heikentää yrittäjäksi ryhtymistä. Alan markkinatilanne ja yleinen taloussuhdanne vaikuttavat myös siihen, onko ajankohta sopiva yrityksen perustamiselle. Vuoden 2008 lopun maailmanlaajuinen taantuma näkyy hyvin vuonna 2009 perustettujen yritysten määrässä, yritysten perustamisaktiivisuus laskee yleisen epävarmuuden lisääntyessä.

Case, Yrittäjyydellä tukea maaseudun elinvoimaisuuteen

Esedussa vuonna 2008 Lähde yrittäjäksi -koulutuksen, 2010 sisustusalan ammattitutkinnon ja 2013 artesaanin perustutkinnon suorittanut Miia Tievalanti perusti yhdessä Heli Ursinin kanssa Tuorepuoti Oy:n kesällä 2013. Ennen lopullista yrityksen perustamispäätöstä Miia osallistui eri organisaatioiden järjestämään yritysneuvontaan. Prosessiin sisältyi myöskin FIRMAXI-liikeideakilpailuun osallistuminen Tuorepuoti-idealla keväällä 2013, josta tuli voitto yli 25-vuotiaiden sarjassa.

Miia kertoi, että ajatus omasta yrityksestä lähti ruokapiiristä ja siitä, että yritys voisi tarjota mahdollisimman monelle mahdollisuuden nauttia laadukasta ja hyvää lähiruokaa kohtuuhinnalla.

”Lisäksi pienestä painostuksesta, kun kansa tahtoi. Rupesin selvittämään mahdollisuuksia ja laskelmia, ja näin tästä syntyi kauppa.”

Kysymyksen, mitkä olivat tärkeimpiä lopulliseen yrityksen perustamispäätökseen johtaneita asioita, Miia vastasi:

”Vahva tahtotila, halu onnistua ja ratkoa isoja haasteita. Yrittäjyys on erityisesti elämäntapa, halu vaikuttaa omiin tekemisiin, kyky ratkaista ongelmia, rakkaus haasteisiin. Tietyntaustaista uskoa tekemiseen on oltava ja rohkeutta sekä riskinottokykyä ja stressinsietokykyä! Joillakin aloilla myös intohimo alaan ja tekemiseen.”

Esedun avulla Miia kertoi saaneensa hyvin palstatilaa ja sitä kautta näkyvyyttä, mikä helpotti alkuun, kun yrityksen tunnettuutta lähdettiin edistämään. Itsellään Miia kertoi olleen vahva tukiverkko ja osaaminen ympärillään yritystä perustettaessa sekä ”elinikäistä yrittäjyyttä” yrittäjäperheen lapsena. Sellai-

selle yrityksen perustamista suunnittelevalle, jolla ei tällaista turvaverkkoa ole, on yritysneuvonnasta apua yrityksen perustamisasioissa, papereissa, luvissa, tukiasioissa, budjettilaskennassa sekä liiketoimintasuunnitelman tekemisessä. Liiketoimintasuunnitelman vääntämistä Miia suosittelee, vaikka se tuntuu puuduttavalta, sillä samalla tulee tarkasteltua omaa osaamistaan:

”Joutuu käsittelemään liikeideaa alusta loppuun saakka ja perehtymään tulevaan yritykseensä kunnolla.”

Oman yrittäjyyden alkutaipaleesta Miia kertoo, että

”alku oli kivaa, haastavaa ja kohtalaisen helppoakin. Olen saanut tutustua uskomattoman ihaniin ihmisiin matkan varrella ja kasvanut tähän ihmisenä.”

Tuorepuoti Oy sijaitsee Mikkelin kaupunkialueella, mutta yritys myy maaseudulla tuotettuja elintarvikkeita. Miian mukaan yritys tukee maaseudun kehittämistä siten, että

”se on kuin usean tilan suoramyymyntipiste yhdessä paikassa. Asiakkaan on helppoa ja vaivatonta tulla noutamaan ruokansa yhdestä ja samasta paikasta. Yritykseni markkinoi maaseutua, Etelä-Savoa, laadukasta ruokaa ja antaa vinkkejä hyvästä ja laadukkaasta ruuasta. Monelle tuottajalle tämä on ainut paikka saada tuotteitaan myytyä ja markkinoitua.”

Kysyttäessä, miten maaseutu voidaan pitää elinvoimaisena ja houkuttelevana asuinympäristönä, Miia vastasi:

”Meidän jokaisen tulisi miettiä valintojamme jokapäiväisessä elämässämme, jotta voimme taata meille ja jälkeläisillemme hyvän ja rikkaan elämän, johon kuuluu elinvoimainen maaseutu. Eritoten rakkaalla asiallani, ruualla, voimme vaikuttaa eniten paikallisuuden ja maaseutumme asioissa. Syömällä lähellä tuotettua ruokaa pidämme maaseudun virkeänä ja elinvoimaisena, aktiivisena ruuan tuotannon lähteenä, ja näin takaamme omavaraisuuden tapahtuipa maailmassa mitä tahansa. Näin takaamme myös terveytemme, koska tiedämme mitä syömmme! Lähellä tuotettu ruoka on paljon puhtaampaa, ja se vaikuttaa suoraan terveyteemme ja hyvinvointiimme sekä tulevaisuutta ajatellen sairaala- ja lääkekuluihin. Lähellä tuotettu ruoka takaa työpaikat lähellä, pienemmän hiilijalanjäljen, kun ruokaa ei tarvitse kuljettaa pitkiä välimatkoja, ja täten ruoka on myös huomattavasti laadukkaampaa, koska ruoka ei parane vanhetessaan eikä kestä pitkiä säilytysaikoja.”

Miian terveiset yrittäjyyttä suunnitteleville on, että

”olkaa avoimia toisiinne kohtaan, niin muutkin ovat teitä kohtaan. Tällä keinolla saatte kerättyä itsellenne hyvän tukiverkoston ja yhteistyökumppaneita ympärille. Yhtäkkiä huomaattekin, että monesta asiasta on vain apua ja hyötyä, kun olette rehellisiä ja avoimia. Harva yritys on niin uniikki, ettei siitä kannata puhua yhtään mitään. Ei ihmiset sitä varasta eikä ideaa siitä, harvalla on siihen uskallusta ja rohkeutta!”

Sähköiset palvelut tasaisesti harvaan asutulla maaseudulla

TKI-asiantuntija Markku J. Rossi, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Lyhennelmä

Etelä-Savon maaseudun asuttuna säilyttämisessä ovat tärkeitä metsätalous sekä maatilojen sivuelinkeinot, jotka ovat vähitellen kehittymässä itsenäisiksi elinkeinoiksi. Vapaa-ajan asunnot tuovat maakuntaan tarpeellista lisätulovirtaa. Liikenneyhteyksien aiheuttamiin haasteisiin voidaan vastata lisäämällä tietojen liikuttelua ja etäläsnäoloa ja vähentämällä ihmisten autolla ajoa. Langattomien verkkojen kehitysvaihe on lupaava, sillä kahden uuden matalataajuisen verkon rakentamista odotetaan vuoden 2014 aikana. Verkkojen maantieteellisestä kattavuudesta odotetaan erinomaista. Sekä maatilojen sivuelinkeinosten tukemiseen että kotona asumisen tukemiseen terveydenhuollon kannalta on kehitetty ja voidaan kehittää toimintaa tehostavia ja langattomia verkkoja hyödyntäviä sähköisiä palveluja.

Johdanto

Etelä-Savon maakunta on tasaisesti harvaan asuttu, ja lisäksi lukuisat vesitöt aiheuttavat pitkiä maantiematkoja kaupunkien ja maaseutukylien välille. Yritystoiminta, julkiset palvelut ja yksityiset ihmiset tarvitsevat sekä hyviä tietoliikenneyhteyksiä että hyödyllisiä ja helppokäyttöisiä sähköisiä palveluja toiminnan tehostamiseen ja arjen sujumiseen sekä kuljetuksien korvaamiseen datan siirtämisellä. Tässä artikkelissa kuvataan joitakin käytössä olevia sähköisiä palveluja ja visioidaan lähitulevaisuutta.

Etelä-Savon tietoliikenneyhteydet haja-asutusalueilla

Osaan maakuntaa on rakennettu langallista tietoliikennettä varten 100 Mbit/s valokaapelirunkoverkko. Lopullisessa muodossaan runkoverkon pituus olisi lähes 4000 km (Laajakaista kaikille-hanke 2012). Toteutukseen asti etenivät Pieksämäen kaupungin koillis- ja kaakkoispuolen alueet sekä Hirvensalmi ja Pertunmaa. Pertunmaalla verkon pituus on 150 km. Hirvensalmen ensimmäisessä vaiheessa valokuidun sai 267 taloutta. Toteuttamispäätös on tehty myös Mäntyharjulle, ja siellä on 450 ennakkotilaa.

Maakunnassa on myös suhteellisen korkealla taajuudella toimiva 10 vuotta vanha WiMax-verkko, joka käyttää WLAN-teknologiaa. Verkolle on tyypillistä tarve talon antennin ja tukiaseman antennin suorasta näköyhteydestä.

GSM-verkot ovat laajalti käytettävissä kaikkialla maakunnassa. Teknologia on pääasiassa nk. 3G-teknologiaa ja taajamissa nopeampaa 4G-teknologiaa. Verkkojen (3 matkapuhelinoperaattoria) maantieteellinen kattavuus ei kuitenkaan ole aivan 100 %, joten katvealueitakin näissä verkoissa valitettavasti esiintyy.

Erinomaisen maantieteellisen kattavuuden tarjosi vielä vuonna 2009 450 MHz langaton laajakaista-verkko @450. Ensin sen teknologiana oli Flash-OFDM ja myöhemmin se valitettavasti (tarve vaihtaa päätelaitetta) vaihtui CDMA-teknologiaksi. CDMA:ta tarjoava yritys meni kuitenkin konkurssiin, ja nyt teknologiaa päivittää alalla uusi toimija Ukkoverkot Oy. Yhtiö on julkaissut aikeensa avata LTE-verkko vuoden 2014 aikana (Pellinen 2014). Yhtiö saa käyttöönsä entiset CDMA-450 tukiasemapaikat. Käyttäjille odotetaan nopeuksia 1–5 Mbit/s, ja päätelaitteita tulee tarjolle useita vaihtoehtoja, joista joidenkin hinnat ovat alle 200 €. Tämän verkon suhteellisen matalataajuiset radioaallot taipuvat mäkien yli ja kulkevat metsiköiden läpi.

Matkapuhelinkäyttöön vapautui äskettäin myös taajuusalue 800 MHz, jolla on nyt potentiaalia tulla maaseudun sähköisten palvelujen yhdeksi pääverkoksi. Elisa Oyj käynnisti ensimmäisen tukiaseman tammikuussa 2014. Keväällä 2014 verkon palveluja sai vasta lähinnä Mikkeli-Juva-Pieksämäki-alueella. Saunalahti tarjoaa siihen päätelaitteeksi esim. mobiilireititintä B593 hintaan 216 € (Saunalahti mobiilikaista 2014). Tämä laite liittyy tietokoneeseen tai taulutietokoneeseen joko Ethernet-välikaapelin tai WLANin avulla. Yksityisten kokeilijoiden testien mukaan verkolta voi odottaa nopeutta noin 28 Mbit/s päätelaitteeseen päin ja 14 Mbit/s pois päin.

Esimerkiksi saaristokunnasta käy vaikka Puumala, ja sielläkin toimivat sähköiset palvelut ovat jopa edellytyksiä saarten säilymiselle asuttuina. Etelä-Savossa oli vuonna 2010 59 asuttua saarta ilman tieyhteyttä. Eniten asuttuja saaria oli Hirvensalmella. Maakunnan saarissa oli asukkaita 376. Ainakin 25 saarta on asutuksesta tyhjenemisvaarassa (Länsi-Savo 2011). Vuoden 2014 aikana avattavat LTE-verkot tulevat toimimaan järvien saaristoissakin.

Maaseudun elinkeinoja tukevat verkkopalvelut

Muita kehittyviä sivuelinkeinoja maakunnan maaseudulla ovat mm. rakentaminen, mökkitalonmiespalvelut, hoivapalvelut ja matkailu. Tulevaisuudessa myös bioenergian tuotannolla on potentiaalia.

Paitsi asuinrakentamista, maakunnassa on kohtalaisen laajaa vapaa-ajan asuntojen uudisrakentamista. Uusia mökkejä rakennetaan noin 400 vuodessa (Etelä-Savon maakuntaliitto 2014). Tässä toiminnassa on tärkeää, että tonttien omistajat löytävät helposti ajantasaisia tietoja kirvesmiesten tarjonnasta. Mikkelin seudun kehittämissyhtiö Miset Oy oli luomassa palveluhakemistoa seutuhaku.fi, joka avattiin kesällä 2013. Siihen on saatavissa myös älypuhelin-

sovellutukset. Syntymistä edistivät kehitysprojektit Mökkimanageri ja Saimaa Routes. Miset käytti yrittäjä- ja yritysrekistereitä sekä soittokierrosta kootakseen palveluun kattavan otoksen (noin 2500 kpl) saatavissa olevista palveluista. Lisäksi palvelu on kätevästi sähköisiin karttoihin perustuva. Palvelu täydentää palveluhakemistojen osalta erittäin merkittävästi vanhempaa palvelua nettilaituri.fi. Esimerkkinä se näyttää kartalla 10 jalkahoitoja tarjoavaa kohdetta Hankasalmen ja Hurissalon välillä. Ulkomainen palvelu maps.google.com näyttää vastaavalta alueelta vain muutaman jalkahoitopalvelun. Tästä huomataan, että keskitetty tietojen vienti ja pitkäaikainen päivityspalvelu ovat tämän kaltaisten toimintojen avainkysymyksiä. Esimerkki vanhemmasta palvelusta on mokitalkkarit.net.

Eräs uusista sivuelinkeinokonsepteista on nk. Green Care. Green Care on luontoon ja maaseutuympäristöön liittyvää toimintaa, jolla edistetään ihmisten hyvinvointia ja elämälaatua (VoiMaa 2013). Suomeksi puhutaan luontohoivasta tai vihreästä hoivasta. Alaa edistää mm. Green Care Finland ry. Maakunnassamme ei toistaiseksi ole alan sähköisiä palveluja, mutta Mamkissa on tutkimuksen kohteena konsepteja, jolla luontohoivaa voitaisiin tuottaa audiovisuaalisilla välineillä asiakkaille, joiden liikkumiskyky on rajoittunut kotiin.

Peliteollisuuden liikevaihto on jo vuosia sitten ohittanut digitoitua musiikkisisältöä tuottavan teollisuuden liikevaihdon. Tietokonepelien asiakaskunta on suuri ja sen sisällä on suurta asiakastyypien vaihtelua.

Maaseudulle soveltuvaksi uudeksi liiketoimintamuodoksi ehdotetaan Exclusive Gaming-liiketoimintaa. Siinä tietokonepeli rakennetaan luomaan seikkailusessio kokonaiselle pelaajaryhmälle. Jokainen pelaaja voi olla eri maasta. Ryhmä päättää keskenään, milloin seikkailusessio alkaa. Seikkailu sijoitetaan eteläsavolaiseen kylään. Siellä on valmiudessa puolestaseikkailija-niminen paikallinen työntekijä (Rossi 2008). Kullakin kylällä on seikkailukohteita, joista osa on matkailukohteita. Kylälle on myös useita peruseikkailuohjelmia, joista ryhmä voi halutessaan valita yhden. Kun peli alkaa, ryhmän jokaisen pelikonsolin näytölle avautuu puolestaseikkailijan kypäräkameran kuvaama live-video-näkyvä, ja seikkailijan mikrofonin audiot ovat kuultavissa pelikonsoleista. Seikkailija voi vaikka lähteä liikkeelle moottorikelkalla ja suunnata kohti talviverkkokalastajan jääkalastuspaikkaa. Pelaajat voivat pelin aikana antaa seikkailijalle ex tempore-tehtäviä, kuten ”käy kartalla näkyvän maitotilan navetassa”. Sitten siirrytään nuorisoseurantalolle seuraamaan kansantanssiesitystä jne.

Seikkailu kylällä on samalla kyseisen alueen matkailumainos, jota pelaajat intensiivisesti katsovat. Pelin jälkeen pelaajat voivat tilata pakettimatkan, joka vie seikkailun maisemiin ravintola-, kuljetus- ja majoituspalveluineen. Koko seikkailu muodostetaan videotiedostoksi, jonka pelaajat saavat ladata itselleen

jälkikäteen. Peliympäristössä on tilaa alueen matkailumainoksille ja suorille linkeille palveluntarjoajien sivuille.

Yksin asumista tukevat sähköiset palvelut

Mikkelin ammattikorkeakoulu johti 2008 - 2010 projektia ”Mobiilihoiva turvallisen kotihoidon tukena”, jossa yksin asuvien senioreiden aktiivisuudesta ja tilasta epäsuorasti kertovia anturitietoja välitettiin 7 viikon ajan 37 kokeilukodista kotihoidon seurantapäivystykseen. Yhteydet sekä kotien sisällä että kodista seurantapäivystykseen hoidettiin täysin langattomasti (Luukkainen ym. 2011). Toimintapa on esimerkki datan siirtämisen lisäämisestä aineen kuljettamisen sijasta, ja hiilidioksidipäästöjen minimoimisesta.

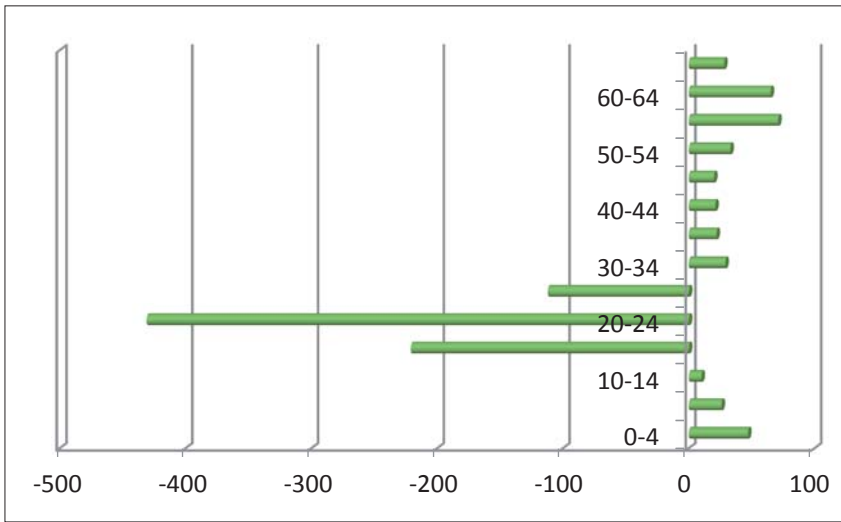
Mobiilihoiva on langaton versio etähoivasta, jonka termi Britanniassa on Telecare. Perinteisesti yksin asuvien, toimintakyvyltään rajoittuneiden seniorien asumista on tuettu säännöllisillä kotikäynneillä. Etähoivassa seurataan kotiin asennettujen, suhteellisen huomaamattomien anturien kautta epäsuorasti, onko asukkaan päivärutiinissa jotain muutoksia. Kun seurantapäivystys huomaa muutoksen päivärutiinissa, katsotaan anturihavainnot tarkemmin ja aktivoidaan tarvittaessa kotikäynti. Tällä tavalla sama kotihoitajamäärä ja sama ajokilometrimäärä pystyy palvelemaan useampaa asiakasta samalla kohottaen sekä turvallisuutta että turvallisuuden tunnetta. Itä-Savon sairaanhoitopiiri on kasvattamassa mobiilihoiva-varusteltujen kotiensa määrää sataan (Luukkainen 2014).

Toinen paljon tutkittu konsepti on terveydenhuollon videoavusteiset palvelut. Näissä otetaan kuvallisia etäyhteyksiä. Maakunnassa Kyyhkylä Oy on käyttänyt videoavusteisia palveluja ja kehittänyt niihin palvelukonsepteja. Suosittu palvelu on mm. etäfyysioterapia, jossa fysioterapeutti ja noin 5 - 6 jumppaajaa näkevät toisensa reaaliajassa litteällä näytöllä. Mahdollisia toteutustapoja ovat mm. PC-tekniikka, taulutietokoneet, taulu-TV plus Android-HDMI-tietokone sekä videoneuvottelulaitteet. Viimeksi mainittua sekä myös palvelukonsepteja on tutkinut perusteellisesti Laurea-ammattikorkeakoulu (Laurea AMK 2013). Näillä palveluilla on myös positiivisena ominaisuutena kyky ylläpitää ja kehittää sosiaalisia kontakteja ja siten lievittää yksinäisyyttä.

Maaseudun asuttuna pitämistä tukevia konsepteja tulevaisuutta varten

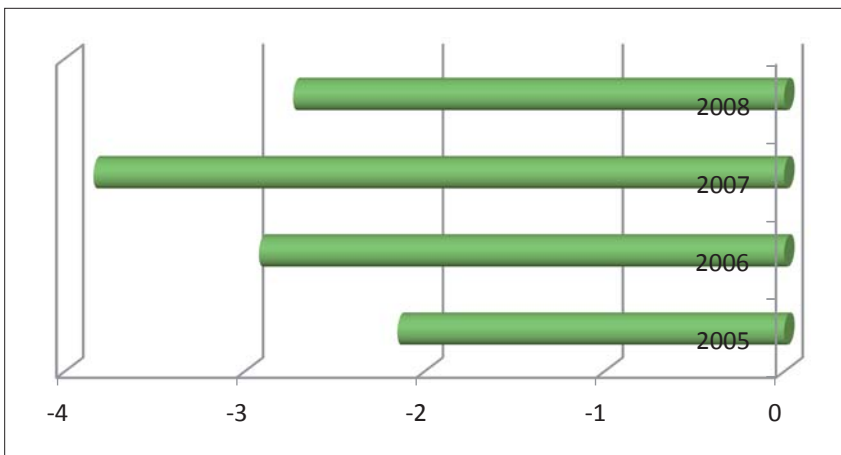
Taustaa

Väestöennusteen mukaan Etelä-Savossa on nyt noin 95 000 työikäistä asukasta, mutta vuonna 2035 enää noin 71 000. Vuosien 2001–2008 muuttotilastoissa kiinnittää huomiota etenkin 20–24-vuotiaiden muuttotappion taso, noin 430 nuorta aikuista vuodessa (kuva 1) (Etelä-Savon maakuntaliitto 2014).

KUVA 1. Kokonaisnettomuutto Etelä-Savossa ikäryhmittäin 2002–2011, henkilöä keskimäärin vuodessa (Etelä-Savon maakuntaliitto 2012)

Maakunnasta muutetaan muualle nuorena aikuisena sekä opiskelemaan että töihin. Alle 25-vuotiaita on työttömänä ja maakunnassa kirjoitushetkellä noin 1200 nuorta, joka on saman verran kuin ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa olevien nuorten määrä. Paluumuutto on huomattavan vähäistä ikäluokissa 30 – 54 v, ja lisääntyy vasta sen jälkeen (kuva 2). Tämä johtuneekin palaamisesta silloin, työuran pääosan jälkeen, takaisin suvun juurille.

KUVA 2. Nuorten 20–35-vuotiaiden nettomuutto Etelä-Savossa vv. 2005–2008, % (Etelä-Savon maakuntaliitto 2010)

Tilastokeskuksen StatFIN-tilaston mukaan 15 - 29- vuotiaiden poismuutossa oli vuonna 2013 poismuuttaneita naisia 225 enemmän kuin miehiä. Lisäksi 30–34-vuotiaiden miesten osuudessa maakunnan väestöstä näkyy muutos 2,2 %:sta 2,4 %:iin vuosien 2011 ja 2013 välillä. Suhteutettuna väkilukuun lisäys 0,2 % vastaa tasoa 300 nuoren miehen lisääntymistä suhteessa väestöön kahdessa vuodessa. Seuraavaa hypoteettista tutkimusteesiä kannattaisi mielestäni testata tarkastelemalla tarkemmin muuttotilastoja: kun nuorten aikuisten muuttotappiossa on nähtävissä painottuminen naispuolisiin poismuuttajiin, ja vaikka huomioidaan tyttöjen poikia parempi menestyminen lukiossa, jää silti jäljelle ilmeinen naispuolinen asukasryhmä, jolla olisi halua jäädä maakuntaan perustamaan perhettä ja työskentelemään, mutta edellytyksiä vielä puuttuu.

Metsä

Maakunnan metsistä myydään teollisuuskäyttöön 11 % koko Suomen markkinahakkuuvolyymistä. Alkutuotannon työpaikat ovat maakunnassa 10 % kaikista työpaikoista. Naispuolisia työntekijöitä voisivat kiinnostaa mm. kotieläintalouteen ja luomutuotantoon liittyvät työt maaseudulla. Työpaikkoja on kuitenkin enemmän juuri puun korjuun ja logistiikan aloilla, joihin naiset eivät niin paljoa hakeudu. Mamkin metsätalous-koulutusosalalla, joka kouluttaa insinöörejä, on nuorisokoulutuksessa naisten osuus opiskelijoista noin 18 %. Uutena positiivisena trendinä on luomutuotannon lisääntyminen, joka lisäänee naisia kiinnostavien työpaikkojen määrää.

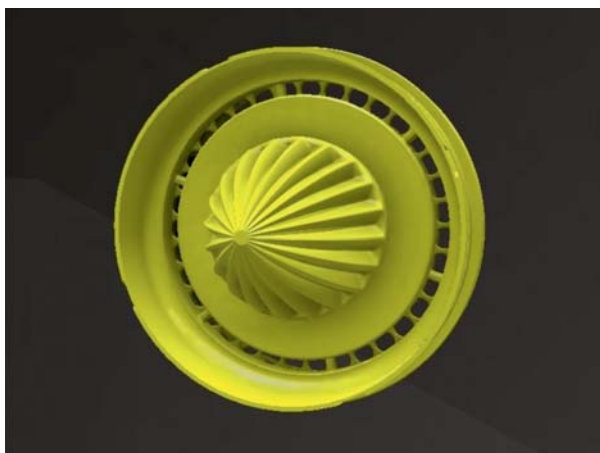
Verkkokauppa ja 3D-tulostus

Voisiko sellaisille aloille siis luoda uusia naisia kiinnostavia työpaikkoja, jotka käyttävät alueellista puuta raaka-aineena? Vastaus tähän piilee verkkokaupankäynnissä. Verkkokaupankäynti lisääntyy tasaisesti kaikkialla maailmassa ja on jo vaikuttanut nk. kivijalkamyymälöiden liikevaihtoihin. Verkkokaupankäynnin lisääntymisessä on mahdollisuuksia myös puuvaltaisille maaseutualueille. Mamkista valmistuu runsaasti tradenomeja, ja heidän opetuksessaan voisi harkita verkkokaupan painotuksen lisäämistä edelleen.

Kiinnostava tutkimusaihe olisi sellaisten uusien mikroyritysten toimintaedellytykset, jotka toimittaisivat asiakaskohtaisesti räätälöityjä puuesineitä kansainväliseen verkkokauppaan. Valmistuksen mahdollistavat uudet valmistustekniikat, jotka liittyvät 3D-tulostamiseen (Encyclopaedia Britannica Online 2014). 3D-tulostimien ensimmäiset sukupolvet pystyivät valmistamaan noin 5–10 litran kokoisia mielivaltaisen muotoisia muoviesineitä. Tulostimien kolmannet sukupolvet sen sijaan pystyvät lisäksi myös jyrsimään puuainhiosta esiin lähes mielivaltaisia, enintään 10 litran kokoisia puuesineitä tietokoneohjatusti (FABtotum 2013a). Puhutaan 4-akselisesta ainetta vähentävästä valmistustavasta.

Ehdotettu sähköinen palvelu, joka edistäisi naisia kiinnostavien uusien työpaikkojen syntymistä, olisi siis kansainvälinen verkkokauppa, josta voi tilata asiakkaita kiinnostavia, puusta työstettyjä esineitä. 3D-monitoimivalmistimen operointi on siistiä ja helppoa työtä. Laite ottaa valmistamista varten CAD-esinekirjastosta, tietokoneelta, valmistusohjeen. Puuaihio kiinnitetään koneen sisälle, ja työkalupidikkeisiin sijoitetaan kulloinkin tarvittavat työvälineet. Sen jälkeen laite työstää itsenäisesti puuaihiosta halutun muotoisen esineen. Suosittuja esineitä tulevat olemaan mm. kokopuiset, kansiomaiset kuoret taulutietokoneille. Pinnalla voi olla esim. lovilleikkauksia muistuttavia koristepainauksia. 3D-monitoimivalmistimien hinnat tulevat asettumaan hintaluokkaan 600–700 euroa.

Muotoilun koulutuksen määrällisiä puutteita voidaan lieventää opettelemalla toimimaan kansainvälisissä esinesuunnitelmien vaihdon ja yhteiskäytön yhteisöissä, kuten www.thingiverse.com. Vaikka tätä esimerkisivustoa ylläpitääkin tietty laitevalmistaja, ovat suunnitelmatiedostot yleiskäyttöisiä. Esimerkkinä mainitaan tässä 3D-tulostettava appelsiinimehupuristin (kuva 3).

KUVA 3. Erään Maker-yhteisön jaettavien CAD-tiedostojen avulla 3D-tulostimella kotona muovilangasta valmistettu appelsiinimehupuristin (Thingiverse 2014)

KUVA 4. Italialaisen FABtotum-yhtiön monitoimi-3D-laite Personal Fabricator (FABtotum 2013b)

Etättyö

Etättyön mahdollisuuksia maaseudulla voi myös lisätä sähköisillä palveluilla. Monet tietotyöt ovat suoritettavissa mistä sijainnista tahansa käsin työryhmäohjelmistoilla, kuten Microsoft Lync (Microsoft Corporation 2014) tai Slack (Tiny Speck 2014). Lync on saatavissa suomenkielisenä. Puhelinmyyntiyritykset sijoittavat nyt usein toimistojaan keskusuriin kaupunkeihin, mutta samoilla työryhmäohjelmistoilla varustettu puhelinmyyjä voisi sijaita myös vaikka Saimaan saassa.

Ruoan laadun varmistaminen

Sekä luomutuotteiden että järvikalan markkinoinnissa ja turvallisuuden varmistamisessa voidaan toteuttaa elintarvikkeiden jäljitettävyysspalveluja Mamkin ja Ruralia-instituutin projektin tuottamalla Järvikala -toimintamallilla. Sekä kuljetuksen että tarvittaessa kuljetuslämpötilan seuranta on onnistuneesti kokeiltu oikeassa järvikalan tuotantoketjussa (Mikkelin ammatikorkeakoulu 2013). Seuranta ei ole kallista verrattuna seurattavan kalaerän myyntihintaan. Maakunnallisesti menetelmällä voitaisiin tuoda myytävään järvikalaan lisäarvoa kuluttajille.

Johtopäätökset

Etelä-Savon langattomien verkkojen kehitystilanne on muutosvaiheessa. Odotukset ovat korkealla, että voimme saada videoneuvottelunopeuksisen yhteyden lähitulevaisuudessa lähes kaikkialta. Tämä luo edellytyksiä tarpeiden mukaisille sähköisille palveluille. Kuvattuja palvelukonsepteja on vielä kokeilematta, ja niistä saanemme uusia toteutuksia, jotka tukevat elinkeinon harjoittamista maaseudulla.

Kaikissa sähköisissä palveluissa, jotka tehostavat toimintaa ja tuovat elinkeinoille oleellista lisätietoa, ovat tärkeitä esittelytilaisuudet, havainnollinen koulutus ja jatkuva vertaistuki. Tässä on mieluisia haasteita korkeakoulullemme, joka on profiloitunut elinikäisen oppimisen korkeakouluksi vuoteen 2017 ulottuvassa strategiassaan.

Kehittämistyö koulutusorganisaatioissa jatkuu

Projektipäällikkö Sanna Boman, Etelä-Savon ammattiopisto ja projektiasiantuntija Marita Mattila, Mikkelin ammattikorkeakoulu

Älykäs maaseutu-hankkeen aikana pohdittiin, millä tavoin ammatillinen peruskoulutus ja ammattikorkeakoulutus voisivat vastata paremmin maaseudun uusiutuviin osaamistarpeisiin. Aihe herätti runsaasti mielenkiintoa ja keskusteluita Etelä-Savon ammattiopiston ja Mikkelin ammattikorkeakoulun henkilökunnan ja opettajien parissa.

Oppilaitoksilla on välineitä yritysten kanssa tehtävään maaseudun kehittämistyöhön

Oppilaitosten merkitystä alueen maaseudun kehittämiseksi ei voida sivuuttaa. Oppilaitosten aluekehittämisen välineitä ovat mm.

- koulutustarjonta
- työelämäfoorumit
- opiskelijoiden työssäoppimisjaksot ja harjoittelut
- työelämälähtöiset opintojaksot
- opinnäytetyöt
- alumnitoiminta
- aktiivinen hanketoiminta
- yritystoimintaan kannustaminen.

Työelämäfoorumeissa yritykset voivat tuoda esille oman näkökulmansa, millaista koulutusta alueella ja aloilla tarvitaan. Työssäoppimisjaksoilla ja harjoitteluissa opiskelijat saavat oman alansa työelämäkokemusta ja hyödyllisiä kontakteja. Oppilaitokset voisivat entistä rohkeammin kannustaa nuoria työssäoppimisjaksoille ja harjoitteluun myös maaseudulla toimiviin yrityksiin. Työssäoppimisjakso maaseudulla toimivassa yrityksessä voi olla nuorelle herätys siihen, että maaseudulla voi yrittää ja asua mukavasti. Opiskelijoiden yrityksille tekemät projektityöt voivat kehittää yrityksen toimintaa ja edesauttaa verkostoitumista alan muihin toimijoihin. Aktiivisesta yhteistyöstä hyötyy kumpikin, oppilaitos sekä yrittäjä, ja samalla tuetaan koko alueen kehittymistä. Oppilaitoksissa tuetaan ja kannustetaan yrittäjämäiseen toimintaan. Kipinä yrittäjyyteen on syntynytkin monille ammatillisten opintojen aikana, kuten Hirvosen artikkelissa mainitun Tuorepuodin tapauksessa. Oppilaitokset ovat toteuttaneet yhdessä myös Kinos-hankkeen, jonka INNO-työpajojen tuloksista muutamit maakunnan maaseutuyritykset ovat päässeet jo hyötymään (Hytinkoski & Kuoppala 2013).

Poikkialaista koulutusta ja uudenlaista maaseutuilmettä tarvitaan

Luonnonvara-alan koulutusta tarvitaan edelleen, mutta rinnalle kaivataan myös poikkialaista koulutusta, joka tukee maaseudulla työskentelevien moniosaajuutta ja maaseutuosaamista. Hankkeen aikana suunnitellut koulutussisällöt ovat askel oikeaan suuntaan, mutta kehitystyön on jatkuttava myös oppilaitosten sisäisenä työnä. Myös poikkitasoisia tutkintoja voitaisiin lähteä entistä rohkeammin kehittämään tiivistämällä Mikkelin ammattikorkeakoulun ja Etelä-Savon ammattiopiston koulutusyhteistyötä.

Luonnonvara-alan ja maaseutuosaamisen kehittämiseen liittyvien koulutusten vetovoimaan vaikuttaviin tekijöihin tulisi kiinnittää huomiota. Nykypäivänä nuoria ei välttämättä kiinnosta maaseudulla asuminen tai heillä ei ole enää vanhempien kautta kontakteja maaseutuun, jolloin maaseutu ympäristönä voi tuntua oudolta ja etäiseltä. Miten nuoret sitten saadaan kiinnostumaan maaseutuosaamiseen tähtäävistä opinnoista? Opettajilla ja opinto-ohjaajilla on tässä tärkeä rooli. Siksi on tärkeää parantaa opettajien ja opinto-ohjaajien tietämystä maaseudun ammateista ja yrittämisen mahdollisuuksista. Mikkelin ammattikorkeakoulun järjestämät Veso-päiväkoulutukset ovat yksi mahdollisuus tähän työhön (ks. Älykäs maaseutu-hankkeen tulokset). Etelä-Savon ammattiopiston opiskelijoilleen tarjoamat lyhytkurssit luonnossa ja maaseutuympäristössä tarvittavista perustaidoista saattavat antaa joillekin kipinän lähteä opiskelemaan luonnonvara-alaa tai kokeilla maalla asumista.

Myös maaseudulla toimivien yrittäjien tulisi itse aktiivisesti markkinoida omaa alansa ja maaseudulla asumista. Hyvä esimerkki innovatiivisesta maaseudun markkinoinnista nuorille on maaseutunuorten ja Valtran yhteistyönä syntynyt “Kesäkissa-traktori” (Valtra 2014). “Kesäkissa” on pinkin värinen traktori, jolla markkinoidaan maaseutuyrittämisen iloa ja intohimoa maaseutua kohtaan. “Kesäkissa” on kiertänyt ympäri Suomea erilaisissa tapahtumissa. Etelä-Savossa “Kesäkissa” vieraili mm. Jurassic Rockissa. Oppilaitoksissa voitaisiinkin entistä rohkeammin ja innovatiivisemmin markkinoida maaseutuosaamista tulevaisuuden alana.

Älykäs maaseutu tarvitsee toimivat yhteydet ja uusia kasvualoja

Markku Rossin artikkelissa visioitiin tietoliikenneyhteyksien paranemista maaseudulla uusien teknisten ratkaisujen myötä. Nähtäväksi jää, miten mahdollisesti nopeammat tietoliikenneyhteydet vaikuttavat maaseudun asukkaiden halukkuuteen käyttää sähköisiä palveluja. Ainakin viranomaiset tavoittelevat sähköisten palvelujen asiakkaisiksi myös maaseudun väestöä, jotta kalliista “paperibyrokratiasta” päästäisiin eroon. Artikkelin 3D -tulostimia käsittelevä osio laittaa mielikuvituksen laukkaamaan pitkälle tulevaisuuteen. Voisiko tulevaisuudessa olla jopa kotonamme oma 3D-tulostin? Mitä mahdollisuuksia se antaakaan maaseudun asukkaille? Tähän tulevaisuuden maailmaan oppilaitoksemme haastetaan vastaamaan.

Suomen tulevaisuuden nousevina kasvualoina pidetään biotaloutta, metsää, matkailua ja mineraaleja. Suomen kansallisen Biotalousstrategian tavoitteena on nostaa biotaloutemme tuotos 100 miljardiin euroon vuoteen 2025 mennessä ja luoda 100 000 uutta työpaikkaa (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014). Valtioneuvoston metsäpoliittisessa selonteossa on arvioitu, että vuonna 2050 Suomen primäärienergian käytöstä noin 50 prosenttia voisi olla uusiutuvaa, jolloin biomassan käyttö energiaksi lisääntyisi kaikkialla Suomessa (Maa- ja metsätalousministeriö 2014). Biotalousalan nousu kuitenkin edellyttää luonnonvara-alan osaamista, mikä on ristiriidassa päätökseen supistaa tämän alan ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja. Supistukset ovat kohdistuneet erityisen rajusti luonnonvara-alaan niin ammattikorkeakouluissa kuin ammatillisessa peruskoulutuksessa.

Paikkatietoa ja hyvinvointia

Maaseudun kehittämistä on hyvä jatkaa kytkemällä se opintojaksoihin, mutta myös hanketoiminnan merkitys on tärkeä. Oppilaitoksissa tapahtuvalla tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotyöllä tuetaan tehokkaasti ja monella eri tasolla alueen maaseudun kehittämistä. Tässä muutamia ideoita, jotka syntyivät Älykäs maaseutu -hankkeen aikana:

- Rural, health & sport - älykäs tekniikka ja hyvinvointimittaukset apuna ja kannustamassa maaseudun asukkaita yhteisölliseen liikuntakulttuuriin ja hyvinvointiin
- Farm educator -koulutuksen kehittämistä Mikkelin ammattikorkeakoulun tarjontaan jatketaan valtakunnallisessa hankkeessa
- Etelä-Savo maailmankartalle - paikkatiedon hyödyntäminen maaseutulähtöisessä luonto- ja ympäristökasvatuksessa lapsia, nuoria ja perheitä motivoivalla tavalla
- Verkkoviestintä - sähköisten palvelujen kehittyessä verkkoviestinnän merkitys korostuu, käyttäjäkokemusten huomioiminen palvelumuotoilussa

Eteläsavolaiset koulutusorganisaatiot ovat merkittävä voimavara maakunnan aluekehitykselle. Kumppanuuksien tiivistämistä maaseudulla ja uusia innovaatioita tarvitaan edelleen, jotta Etelä-Savon maakunnan elinvoima ja vetovoima vahvistuvat.

KUVA 1. Maaseudun osaamisen kasvu tarvitsee tekijänsä (kuva: Marita Mattila)

Lähteet

Aho, P. & Rahkonen, J. 2014. Maaseutubarometri. Taloustutkimus Oy.

Aula, M.-K. 2011. Lasten ja nuorten osallistuminen luo hyvinvointia (Nyckeln - toukokuu 2011). <http://www.lapsiasia.fi/nyt/puheenvuorot/kirjoitukset/kirjoitus/-/view/1563394>. Luettu 2014.

Encyclopaedia Britannica Online. 3D Printing. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/593719/3D-printing>. Luettu 2014.

Etelä-Savo ennakoi 2011. Tilasto- ja ennakointitietoa Etelä-Savosta. Maakunnan matkailuala kasvaa ja kehittyy. http://www.esavoennakoi.fi/keskeiset-toimialat_matkailu. Luettu 2014.

Etelä-Savo ennakoi 2014. Etelä-Savo lukuina. <http://www.esavoennakoi.fi/etela-savo-lukuina>. Luettu 2014.

Etelä-Savon ammattiopisto 2014a. Ammatilliset perustutkinnot. <http://www.esedu.fi/nuorille/perustutkinnot>. Luettu 2014.

Etelä-Savon ammattiopisto 2014b. Matkailualan perustutkinto, matkailupalvelujen koulutusohjelma. Tutkinnon oppilaitoskohtainen opetussuunnitelma.

Etelä-Savon Koulutus Oy 2012. Etelä-Savon ammattiopiston strategia vuosille 2013-2016. Etelä-Savon Koulutus Oy:n hallitus. 13.12.2012.

Etelä-Savon Koulutus Oy 2013. Etelä-Savon koulutus Oy kehittämissuunnitelma 2014-2020. Etelä-Savon Koulutus Oy:n hallitus. 12.12.2013.

Etelä-Savon maakuntaliitto 2010. Etelä-Savon maakuntaohjelma 2011 - 2014. Julkaisu 103: 2010.

Etelä-Savon maakuntaliitto 2012. Uusiutuva Etelä-Savo 2020 -maakuntastrategia. Julkaisu 118:2012.

Etelä-Savon maakuntaliitto 2014. Etelä-Savo-ohjelma. Maakuntaohjelma vuosille 2014 - 2017. Luonnos 21.2.2014. www.esavo.fi. Luettu 2014.

FABtotum 2013a. 3D-manufacturing device FABtotum, personal fabricator. www.fabtutum.com. Luettu 2014.

FABtotum 2013b. Three and four Axis subtractive Manufacturing. FABtotum. Milano. Italy. <http://www.fabtotum.com/about>. Luettu 2014.

Farm education 2014. Verkoston kotisivut. <http://farm-education.weebly.com/> Luettu 2014.

Flath, Martina 2010. Learning strategies and conceptions for farms as sites of learning. Teoksessa Schockemöhle, Johanna (toim.) Conference of the Academic Initiative on Farms as Sites of Learning. Conference Proceedings 1. Academic foundation of learning on farms 10.-12. June 2010 Altenkirchen (Ww.).

Halinen, I. 2014. Interaktiivinen tekniikka koulutuksessa konferenssi, Hämeenlinna. Opetushallitus.

Hanhinen, T. 2010. Työelämäosaaminen -kvalifikaatioiden luokitusjärjestelmän konstruointi. Väitöstutkimus. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Haver till maver 2014. Haver till maver -blogi. <http://havertilmaver.blogspot.fi/> Luettu 2014.

Heikkinen, S. 2014. Haastattelu 12.9.2014. Lehtori. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Helminen, V., Nurmio, K., Rehunen, A., Ristimäki, M., Oinonen, K., Tiitu, M., Kotavaara, O., Antikainen, H. & J. Rusanen, J. 2013. Kaupungin-maaseudun alueluokitus. Paikkatietomuotoisen alueluokituksen muodostamisperiaatteet. Suomen ympäristökeskus.

Hogskolen i Molde 2013. Koulun opetusohjelma. WWW-sivut. <http://havgel.himolde.no/studier/Sider/Kursvirksomheten/Garden-som-ressurs.aspx> Luettu 2014. Luettu 2014.

Hytinkoski, P. & Kuoppala, E. 2013. Kinoshankkeen tulokset. Teoksessa: Kuoppala & Hytinkoski 2013 (toim.). Kinos- hiutaleita kinostamassa- oppilaitosten innovaatiotoiminta. D-Vapaamuotoisia julkaisuja. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Hyvätti, N. 2009. Hevostalli sosiaalipedagogisena ympäristönä. Sosiaalipedagoginen aikakausikirja, vuosikirja 2009, vol. 10, 75-84.

Hämäläinen, J. 2001. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopio.

Jalonen, A-L. 2014. Sosiaali- ja terveystieteiden opettaja. Haastattelu 8.4.2014. Etelä-Savon ammattiopisto.

Jolly, Linda & Krogh, Erling 2010. School-farm Cooperation in Norway: Background and recent Research. Teoksessa Schockemöhle, Johanna (toim.) Conference of the Academic Initiative on Farms as Sites of Learning. Conference Proceedings 1. Academic foundation of learning on farms 10.-12. June 2010 Altenkirchen (Ww.).

Kekkonen, T. 2014. Ilmiöpohjainen oppiminen ja opetus. <http://ilmiopohjaisuus.ning.com/>. Luettu 2014.

Kohvakka, P. 2014. Konseptointi ja tuotteistaminen -opintojakson palaute. Yrittäjä. Katajakankaan puutarha.

Koivunen, M. & Leikas, E. 2014. Opintojakson Sosiaalipedagogiikka kasvatuksellisenä viitekehyksenä itsenäisen toteutuksen raportti.

Kos, M. & Jerman, J. 2012. Preschool children learning about the origin of food, on local farms and in the preschool garden. Nutrition & Food Science 42, 324-331.

Kuismala, L., Lappalainen, K., Narinen, H. 2010. Työtä vastaavaa koulutusta. Toimintamalli ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi Etelä-Savon ammattiopistossa. Kartturi -hankkeen raportti, ESR.

Kuuva, N. 2012. Etelä-Savon maaseudun kehittämisen toimenpideohjelma 2012-2020. Maaseudun yrittäjien ja asukkaiden näkemykset. http://www.jas-ky.net/Maaseudun_KehOhjelma_NET.pdf. Luettu 2014.

Kärki, S.-L. 2013. Tutkintojen uudistukseen liittyvä osaamisperusteisuus pedagogisen kulttuurin muuttajana. Opetushallitus asiantuntijaluento 1.11.2013.

Laajakaista kaikille-hanke 2012. Laajakaista kaikille -hanke Etelä-Savossa. Etelä-Savon maakuntaliitto. <http://www.esavo.fi/fi/page/112>. Luettu 2014.

Laurea ammattikorkeakoulu 2013. HyvinvointiTV:n tekniikka. <http://www.laurea.fi/fi/hyvinvointiv/hyvinvointiv/tekniikka/Sivut/default.aspx>. Luettu 2014.

Lehtola, I., Rehunen, A. & Hiltunen, M. J. 2012. Palveluasioiden toimintaympäristön muutos maaseudulla. Teoksessa A. Rehunen, M., Rantanen, M., Lehtola, I. & Hiltunen, M.. J. 2012. Palvelujen saavutettavuus muutoksessa- Maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön

kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet. Raportteja 88. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti.

Liukkonen, N. 2014. Matkailualan opettaja. Haastattelu 9.6.2014. Etelä-Savon ammattiopisto.

Lundström, Christina & Ljung, Magnus 2010. A storyline with farming as the basis for learning about sustainable development – experiences gained from a pilotproject. Teoksessa Schockemöhle, Johanna (toim.) Conference of the Academic Initiative on Farms as Sites of Learning. Conference Proceedings 1. Academic foundation of learning on farms 10.-12. June 2010 Altenkirchen (Ww.).

Luukkainen, S., Ojala, S. & Kaipainen, A 2011. Mobiilihoiva turvallisen kotihoidon tukena -hanke, Loppuraportti. Tutkimuksia ja raportteja 62. Mikkelin ammattikorkeakoulu Oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-588-309-4> . Luettu 2014.

Luukkainen, S. 2014. Langaton turvajärjestelmä korvaa naapuriapua. Research, education and regional development (REaD) 1. Mikkelin ammattikorkeakoulu Oy. <http://www.mamk.fi/read/2014/artikkeli/langaton-turvajarjestelma-korvaa-naapuriapua/>. Luettu 2014.

Länsi-Savo 2011. Etelä-Savon saaret tyhjenevät. Länsi-Savo 29.5.2011.

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus MTT 2008. Maalle oppimaan -portaali. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/Maalleoppimaan> Päivitetty 2008. Luettu 2014.

Maa- ja metsätalousministeriö 2014. Valtioneuvoston metsäpoliittinen selonteko 2050. http://www.mmm.fi/attachments/metsat/metsapoliittinen_selonteko/rSUUAxdJ5/Metsapol__selonteko_nettti_suomi.pdf. Luettu 2014.

Mattila, Marita 2012. Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla. Hankkeesta kerätty palaute.

Mattila, Marita 2013. Eteläsavolainen nuori mahdollisuuksien maaseudulla. Hankkeen loppuraportti. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Mattila, M. 2014. Älykäs maaseutu -hanke. Matkaraportit.

Microsoft Corporation 2014. Lync Online. <http://office.microsoft.com/fi-fi/lync/>. Luettu 2014.

Mikkelin ammattikorkeakoulu 2013. Järvikalan saatavuuden, laadunhallinnan ja jäljitettävyyden kehittäminen RFID-teknologiaa hyödyntäen. www.mamk.fi/jarvikala. Luettu 2014.

Mikkelin ammattikorkeakoulu Oy 2013. Mikkelin ammattikorkeakoulun strategia vuosille 2013–2017 . Mikkelin ammattikorkeakoulu Oy:n hallitus 3.6.2013.

Niemi, J. & Ahlstedt, J. 2013 (toim.). Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2013. MTT Taloustutkimus. Julkaisuja 113. Helsinki: MTT Taloustutkimus.

Nieminen, M. 2010. Kesämökkibarometri 2009. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 12/2010.

Nissinen, S. 2014. Maatilat ja eläinavusteinen toiminta julkaisussa Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut – Opas asiakastyöhön ja palveluiden kehittämiseen. Mikkelin ammattikorkeakoulu 2014.

Nuori Yrittäjyys ry 2014. Ny-yritys.fi- Ny vuosi yrittäjän-portaali <http://ny-yritys.fi/>. Luettu 2014.

Nyström, A.-G. & Leminen, S. (toim.) 2011. Innovoi(tko) yhdessä asiakkaitesi kanssa. Näkemyksiä living lab -toimintaan. Vantaa: Tekes.

Opetushallitus 2011. Osaaminen ja sivistys 2020. Opetushallituksen strategia. http://www.oph.fi/download/133481_osaaminen_ja_sivistys_2020.pdf. Luettu 2014.

Opetushallitus 2013. Ammatillisen koulutuksen järjestäjien alueellinen kehittämissuunnitelma 2013–2016. http://www.oph.fi/download/150566_ammattillisen_koulutuksen_jarjestajien_alueellinen_kehittamisuunnitelma_2013-.pdf. Luettu 2014.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriön ehdotus ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijamääräksi 2014–2016. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/ammattillinen_koulutus/hallinto_ohjaus_ja_rahoitus/liitteet/Kokonaisopiskelijamaarat_maakunnittain_2014_16.pdf. Luettu 2014.

Pellinen, A. 2014. Ukko Mobile Oy. Puhelinkeskustelu 30.4.2014.

Ponnikas, J., Voutilainen, O., Korhonen, S. & Kuhmonen, H-M. Maaseutukatsaus 2014. TEM, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä.

ProAgria Etelä-Savo 2014. Vuosikertomus 2013. http://etela-savo.proagria.fi/sites/default/files/attachment/proagria_etela-savo_vuosikertomus_2013.pdf. Luettu 2014.

Rantanen, M., Rouhiainen, V., Särkkä-Tirkkonen, M. & Väisänen, H-M. 2009. Eteläsavolaisten vapaa-ajan asukkaiden muuttuvat palvelutarpeet. Raportteja 40. Ruralia instituutti. Helsingin yliopisto.

Rantanen, I. Lehtola & M. J. Hiltunen (toim.) 2012. Palvelujen saavutettavuus muutoksessa – maaseudun vakituisten ja vapaa-ajan asukkaiden palveluympäristön kehityssuunnat ja uudet mahdollisuudet. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. Raportteja 88, 22–31.

Risku-Norja, H. & Aaltonen, V. (toim.) 2007. Maalle oppimaan Kestävää kehitystä koulujen ja lähimaatilojen yhteistyönä. Maa- ja elintarviketalous 112, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus. 64 s.

Risku-Norja, H. & Korpela, E. 2010. School Goes to the Farm: Conceptualisation of Rural-Based Sustainability Education. Contemporary science education research: scientific literacy and social aspects of science, ESERA, 175-184.

Rossi, M. J. 2008. TeleExperience Ecosystem. Project initiative paper to the ICT SHOK research network. ICT Strategic Centre for Science, Technology and Innovation. 12.12.2008. Network currently operating at www.digile.fi. Luettu 2014.

Ruokatieto 2014. Ruokatieto Yhdistys ry:n kotisivut. <http://www.ruokatieto.fi/> Luettu 2014.

Saunalahti Mobiilikaista 2014. <https://kauppa.saunalahti.fi/#!/nettiliittymat/mobiililaajakaista>. Luettu 2014.

Schockemöhle, Johanna 2010. Acquiring regional identity and shaping competence. Teoksessa Schockemöhle, Johanna (toim.) Conference of the Academic Initiative on Farms as Sites of Learning. Conference Proceedings 1. Academic foundation of learning on farms 10.-12. June 2010 Altenkirchen (Ww.).

Sivukari, K. 2014. Luonnosta vieraannutaan jo toisessa sukupolvessa. Yle uutiset Pohjois-Karjala 15.2.2014.

Smeds, Pia 2011. Kokemus käytännönläheisessä oppimisympäristöissä lisää oppimisen iloa ja tukee syväoppimista. Teoksessa Risku-Norja, Helmi, Jeronen, Eila, Kurppa, Sirpa, Mikkola, Minna & Uitto, Anna (toim.) Ruoka – oppimisen edellytys ja opetuksen voimavara. Helsingin yliopiston Ruralia-instituutin julkaisuja 25.

Sustainable rural development through youth participation, innovation and entrepreneurship 2014. Coompanion Kalmarin lippulaivaprojektin WWW-sivut. <http://ruralflagship.eu/about/> Luettu 2014.

Tauriainen, S. 2013. Luonnonvara- ja ympäristöalan kehitysnäkymiä. Luonnonvara- ja ympäristöalan koulutuksen kehittämispäivät. Opetushallitus, Helsinki 19–20.11.2013.

Thingiverse 2014. Orange squeezer by the maker community member 3dpolbe. <http://www.thingiverse.com/thing:422897>. Luettu 2014.

Tiny Speck 2014. Create open Channels for the Projects, Groups and Topics that the whole Team shares. <https://slack.com/is/team-communication>. Luettu 2014.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2011: Valtioneuvoston periaatepäätös maaseudun kehittämisestä. TEM/2360/00.06.02/2010.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Kestävää kasvua biotaloudesta, Suomen biotalousstrategia. https://www.tem.fi/files/39784/Suomen_biotalousstrategia.pdf. Luettu 2014.

Valtra 2014. Kesäkissa tuo intohimoa maaseutunuorille. <http://www.valtra.fi/1043.aspx>. Luettu 2014.

Vapalahti, K. 2012. Nuorisokodin nuorten ja ohjaajiensa kokemuksia sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja 2012, vol. 13, 255-270.

VoiMaa-hanke 2013. Luonto hyvinvoinnin lähteenä- Suomalainen Green Care. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/mtt/hankkeet/greencare/voimaa/greencare.pdf>. Luettu 2014.

